

Telegraful Român

Anul 166 • nr. 41-44

1 și 15 noiembrie 2018

CATEDRALA NAȚIONALĂ a fost sfințită de Patriarhul Ecumenic și Patriarhul României

Sfințirea Catedralei

Mii de credincioși din întreaga țară au asistat duminică, 25 noiembrie 2018, la un moment istoric pentru România: Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu și Preafericitul Părinte Patriarh Daniel au sfințit Catedrala Mântuirii Neamului.

Proiectul a apărut imediat după Războiul de Independență, dar s-a concretizat la 100 de ani după Marea Unire, în timpul Patriarhului Daniel al României, sfințirea Catedralei din Dealul Arsenalului reprezentând momentul definitoriu pentru Anul Centenarului.

Cei doi patriarhi au ajuns la Catedrala Națională în jurul orei 8:43.

După înveșmântare, Patriarhul Ecumenic și Patriarhul Daniel, împreună cu soborul slujitor, din care au făcut parte ierarhi străini și români, au ieșit în pridvorul lăcașului de cult unde a început slujba de sfințire.

(continuare în p. 12)

Păstrarea unității în săvârșirea cultului divin și importanța ei pentru unitatea Bisericii Ortodoxe Române (II)

† LAURENȚIU,
Arhiepiscopul Sibiului
și Mitropolitul Ardealului

Uniformitatea și diversitatea liturgică din Biserica Ortodoxă Română

Pornind de la necesitatea păstrării unității în săvârșirea cultului divin și de la importanța ei pentru unitatea Bisericii în general, să examinăm acum situația existentă în cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Este de netăgăduit faptul că a existat și există o *uniformitate liturgică* în cultul Bisericii noastre, însă *nu absolută*.

Cu toate că este o Biserică cu un teritoriu limitat și o omogenitate etnică, împrejurările istorice sau condițiile geografice „au favorizat și întreținut influențe periferice deosebite și dezvoltări locale sau particularități regionale de amănunt, care sunt uneori destul de vizibile și de importante” [Ibidem, p. 788].

1. Cauzele diversității liturgice

Între cauzele care stau la baza diferitelor deosebiri de amănunt din cadrul cultului nostru amintim:

a) *Diferitele influențe străine* venite de la Bisericile Ortodoxe vecine (Rusă și Greacă) sau din partea confesiunilor neortodoxe (romano-catolici).

b) *Diferitele particularități locale* existente în unele parohii, introduse fie de liturghisitorii bătrâni cu autoritate, fie de credincioși, cu consensul slujitorilor. Acestea fac ca în unele amănunte ritualul să difere nu numai de la o regiune la alta, ci chiar de la o biserică la alta. „Lupta cu astfel de particu-

(continuare în p. 2)

Din cuprins:

Pr. Remus Grama

Contribuția românilor-americieni la Marea Unire din 1918 (I) | paginile 4-5

Pr. Prof. Dr. Nicolae Dura

Ofițeri superiori și militari români în armata austriacă până în 1918 (II) | pagina 6

Prof. Univ. Dr. Elena MACAVEI

Mihai Voievod Viteazul (1593-1601) Eroul martir. Făptuitorul primei Uniri | pagina 6

Păstrarea unității în săvârșirea cultului divin și importanța ei pentru unitatea Bisericii Ortodoxe Române

(urmare din p. 1)

larități și tradiții locale – în cazul în care unii liturghisitori cu mai multă voință și inițiativă personală încearcă să li se împotrivescă sau să le dezrădăcineze – este de cele mai multe ori grea și se sfârșește mai întotdeauna cu capitularea preotului și a Tipicului, iar uneori dă naștere chiar la incidente regretabile între preot și enoriași” [Ibidem, p. 790-791].

c) *Diferitele ediții ale cărților liturgice*, cu deosebirile lor, au favorizat și întreținut, în trecut, diferențe de amănunt, atât prin inexistența, insuficiența și lipsa de precizie a îndrumărilor tipiconale, cât și prin unele particularități introduse de diferiți editori.

d) *Nerespectarea voită și conștientă a rânduielilor tipiconale*, fie prin omisiuni sau prescurtări, fie prin adaosuri, inovații, improvizații sau chiar impietăți liturgice, este o altă cauză a diversității în săvârșirea serviciilor divine.

e) O altă cauză a acestor deosebiri este și *interpretarea abuzivă a principiului „cum vrea cel mai mare”*, lăsându-se în unele cazuri dreptul și libertatea protosului de a adapta rânduiala la necesitățile și împrejurările momentului și locului.

f) *Confuzia dintre slujba cu arhiereu și cea fără arhiereu* a generat și ea unele abateri de la rânduiala corectă [Ibidem, p. 793-794]. La acestea pot fi adăugate și altele provocate abuziv de interesele materiale ale slujitorilor bisericești.

2. Inovațiile și practicile liturgice necanonice și combaterea lor

„În materie de practică liturgică, numim *inovație* orice născocire sau invenție care constituie o abatere de la Tipicul sau regula de slujbă consfințită de cărțile noastre de cult și de tradiția unanimă a Bisericii, o schimbare fie în textul sau formularul rugăciunilor, fie în ceremonial sau ritual. Inovație poate fi un rit sau o ceremonie nouă, un adaos de cuvinte în plus față de ceea ce scrie în carte, un fel neobișnuit de a proceda într-un moment sau altul din rânduiala slujbei, o modificare a succesiunii sau a ordinii tradiționale în care sunt înșirate diferite părți componente ale unei slujbe sau rânduieli ș.a.” [Pr. Prof. E. Braniște, „Despre inovații în săvârșirea serviciilor divine”, în *Studii Teologice*, nr. 3-4/1953, p. 280].

Inovație nu este numai ceea ce se face în plus față de ritualul obișnuit, ci și ceea ce se face în minus, orice omisiune, suprimare sau reducere a rânduielilor tradiționale de slujbă. Inovația este întotdeauna în raport cu Tipicul sau tradiția unanimă a Bisericii. Oricine se abate de la rânduiala tipiconală este, în principiu, un inovator.

Tipicul trebuie respectat cu sfințenie, „pentru că noi avem convingerea și siguranța că el este rezultatul sau fructul matur și verificat al unei îndelungate practici și experiențe a Bisericii întregi, iar nu al unei singure persoane; el constituie o operă colectivă la care au colaborat toate generațiile creștine de la început până azi, iar formele și rânduielile de cult prescrite în el reprezintă tot ce a creat mai bun și mai genial simțirea și trăirea religioasă de pă-

nă acum, în năzuința ei de exprimare. Inovațiile – adică creațiile noi sau improvizațiile individuale în materie de cult – nu pot deci să aducă ceva mai bun sau superior față de acest tezaur colectiv al Bisericii verificat și consfințit de ea, în care sunt condensate roadele unei practici și experiențe de viață religioasă bimilenară” [Ibidem, p. 281].

Înainte de a enumera și de a combate unele dintre abaterile de la rânduiala canonică care constituie *inovații păgubitoare*, trebuie să precizăm că există unele deosebiri care nu sunt atât de periculoase, fiind considerate ca fenomene legate de evoluția firească și normală a cultului și impuse de nevoia de adaptare la condițiile de timp, de loc, de împrejurări și de nevoile credincioșilor. Acestea privesc doar problema uniformității cultului, nu a integrității lui, rămânând spre rezolvare în sarcina Sf. Sinod [Vezi pe larg, *Ibidem*, p. 281-289].

Încercând să le separăm pe categorii, în funcție de cauzele care le-au generat, prima categorie de „inovații” liturgice sunt cele provenite din *necunoașterea rânduielilor tipiconale* sau din ignorarea principiilor fundamentale ale cultului. Acestea pot fi considerate mai curând greșeli decât inovații, de exemplu: greșeala protosului-preot, la slujba în sobor, de a împărtăși el pe ceilalți preoți (la slujba în sobor fără diacon) ș.a.

O altă categorie de inovații o constituie cele *introduse în unele ediții ale cărților liturgice*, cum sunt: binecuvântarea credincioșilor cu crucea la ecfonisul: „Și să fie milele marelui nostru Dumnezeu...” (Liturghierul de București, 1921), închiderea și deschiderea dverei la alte momente decât cele prevăzute în Tipic, traducerea greșită a unor formule ș.a.

Inovații „mai periculoase” sunt acelea introduse prin influențe neortodoxe din afară, care „insinuează introducerea în cult a unor doctrine străine de învățătura ortodoxă de credință” [Ibidem, p. 291].

De proveniență *catolică* este practica unor credincioși de a *îngenunchea* la Sfânta Liturghie la rostirea cuvintelor de instituire: „Luați, mâncați...” și „Beți dintru acesta toți...”, considerate de catolici a fi cuvintele de sfințire a darurilor, și ridicarea lor în momentul rostirii epiclezei, adevăratul moment al prefacerii Sfințelor Daruri.

Prin influență catolică au pătruns și unele practici bigote și superstițioase, ca de exemplu: „lanțul Sf. Antonie” sau postul de marți, în cinstea aceluiași sfânt catolic, Anton de Padova († 1231), confundat de ortodocși cu Sf. Antonie cel Mare († 356).

Cea mai gravă și cu cea mai mare arie de răspândire dintre inovațiile de origine catolică este *săvârșirea Tainei Sfântului Botez numai prin turnare sau stropire*. Din multă comoditate, la care se adaugă ignorarea adevăratei semnificații a Botezului, care este moarte și înviere împreună cu Hristos (cf. *Rm* 6, 3-6), cât și încălcarea celor mai importante principii canonice (Can. 50 Apostolic), unii preoți săvârșesc actul botezului prin aceste practici, prevăzute pentru cazuri cu totul excepționale (caz de urgență, de boală, botezul unui matur ș.a.). Spre „motivarea” acestei practici neortodoxe sunt invocate, fără teme, fie obiecția credincioșilor cărora le-ar fi frică să nu se îmbolnăvească pruncii, fie latura canonică privind

validitatea Tainei. Frică nu le este mai întâi credincioșilor, ci celor ce săvârșesc Botezul. Mai gravă este însă pentru un teolog, pe lângă încălcarea tradiției apostolice, neînțelegerea faptului că este o deosebire între o Taină „validă”, pe care Biserica o întărește prin economie, și una „completă”, săvârșită după rânduiala consfințită care exprimă prin act lucrarea lăuntrică a harului Duhului Sfânt.

Mai rare sunt abaterile privind administrarea Tainei Mirungerii cu untdelemn, nu cu Sfântul Mir, cât și refuzul de a împărtăși pe prunc îndată după Botez.

Tot ca o influență catolică, stimulată și de dorința unor slujitori de a scurta rânduiala Botezului, este și *săvârșirea acestei Taine cu apă sfințită de mai înainte*. Până la Conciliul II Vatican, romano-catolicii botezau tot timpul anului cu apă sfințită la Sfințele Paști, practică înlocuită cu sfințirea apei în cadrul fiecărei rânduieli.

Această inovație este împotriva prevederilor tipiconale, schimbând rânduiala tainei prin această omisiune [Arhid. Prof. I. Zăgrean, „O practică greșită la săvârșirea Sfântului Botez”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 4-6/1966, p. 289-293]. Apa este sfințită la Botez printr-o rugăciune de invocare, al cărei conținut este specific acestei taine. Amintindu-se darurile speciale în legătură cu scopul și efectele Tainei, anticipate unele și în ectenia mare, asupra apei baptismale se rostește o întreită invocare, cu caracter de epicleză, și o întreită exorcizare a ei. Prin sfințire, apa baptismală și-a *schimbat finalitatea*: din curățitoare și hrănitoare pentru om și întreținătoare vieții pe pământ, ea devine în cadrul Botezului, „apă de izbăvire, apă de sfințire, curățitoarea trupului și sufletului, dezlegarea legăturilor, iertarea păcatelor, luminarea sufletului, baie de-a doua naștere, înnoirea duhului, har de înfiere, îmbrăcăminte de nestrăcătare, izvor de viață” [Molitifelnic, București, 1984, p. 34]. Cu ce apă sfințită poate fi înlocuită? Apa Botezului se deosebește prin *finalitatea sa*, legată de acest act, de apa sfințită prin „Rânduiala în ziua întâi la femeia lăuză”, de aghiasma mică și chiar de aghiasma mare.

Prin omiterea rugăciunii de sfințire a apei la Botez sunt înlăturate minunatele mijlociri pentru cel ce se va boteza, care arată tocmai efectele sacramentale ale acestei taine: „Arată-Te, Doamne, în apa aceasta și dă acestuia ce se botează să se schimbe prin ea, să se lepede de omul cel vechi și să se îmbrace în cel nou... ca fiind împreună sădit cu asemănarea morții Tale prin Botez, să se facă părtaş învierii Tale...” [Ibidem, p. 34].

Cei care fac uz de această practică „comit nu numai o impietate liturgică, ci dovedesc o totală neînțelegere și nesocotire a lucrărilor sfinte împreunate cu săvârșirea tainelor” [Arhid. Prof. I. Zăgrean, *art. cit.*, p. 293].

În cadrul unui ritual baptismal pot fi botezați în aceeași apă un număr nelimitat de copii. După încheierea rânduielii, apa, ale cărei efecte sfințitoare se leagă direct de acel act, își consumă finalitatea. Ea nu devine apa dinainte de Botez, de aceea se aruncă într-un loc anumit, însă nu mai poate fi folosită la un nou Botez. Fiecare rânduiala trebuie să cuprindă sfințirea apei ca pe un element necesar împlinirii scopului ei sacramental.

LITURGHIE • PASTORAȚIE • MĂRTURISIRE

**Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA,
Arhiepiscopul Sibiului și
Mitropolitul Ardealului**

Luni, 1 octombrie – *Praznicul Sf. Acoperământ al Maicii Domnului*. Înaltpreasfinția Sa a participat la sărbătoarea hramului Catedralei Episcopale din municipiul Miercurea Ciuc, jud. Harghita. A slujit Sfânta Liturghie împreună cu Înaltpreasfințitul Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, Înaltpreasfințitul Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, Preasfințitul Nicodim, Episcopul Severinului și Strehaiei, Preasfințitul Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei, Preasfințitul Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, și Preasfințitul Siluan, Episcopul Ortodox Român al Ungariei. A sfințit noua catapeteasmă și a binecuvântat lucrările de înnoire a catedralei. A adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Martți, 2 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Miercuri, 3 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Joi, 4 octombrie. A avut program de lucru la cabinet.

Sâmbătă, 6 octombrie. A oficiat slujba de târnosire a bisericii cu hramurile „Sfântul Nicolae” și „Sfânta Parascheva” din localitatea Benești, Protopopiatul Agnita, județul Sibiu. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. În aceeași zi, a binecuvântat o capelă mortuară, edificată în curtea bisericii din localitatea Marpod, Protopopiatul Agnita.

Duminică, 7 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți la Catedrala Mitropolitană din Sibiu. În cadrul Sfintei Liturghii teologul Petru Coman a fost hirotonit diacon, iar diaconul Bogdan Alin Fluieraș a fost hirotonit preot pentru Parohia Mălâncrav, Protopopiatul Mediaș, județul Sibiu.

Luni, 8 octombrie. A prezidat comisia de evaluare a examenului de capacitate preotească – sesiunea de toamnă.

Martți, 9 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Miercuri, 10 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Joi, 11 octombrie. A participat, la Facultatea de Teologie din Sibiu, la susținerea tezei de doctorat intitulată „Publicistica bisericească din Germania și România sub regimul comunist (1945-1989). O analiză comparată. Context istoric, cadru tematic, libertăți și îngrădiri”, realizată de Alexandru Dragoș Dădîrlat, consilier eparhial în cadrul Arhiepiscopiei Sibiului. A adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Vineri, 12 octombrie. Cu prilejul aniversării zilei de naștere, Înaltpreasfinția Sa a slujit Sfânta Liturghie la Capela mitropolitană, alături de preoții consilieri ai Arhiepiscopiei Sibiului, părinții profesori ai Facultății de Teologie, iar apoi a asistat la slujba de *Te Deum*. A adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Sâmbătă, 13 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie împreună cu un sobor de preoți și diaconi în localitatea Dumbrăvița, Protopopiatul Bran-Zărnești, județul Brașov, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la sfințirea Bisericii „Sfântul Nicolae” și „Sfânta Cuvioasă Parascheva” din localitate. A adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură. La final, l-a instalat pe noul paroh de la Dumbrăvița, Liviu-Florin Ivănușcă.

Duminică, 14 octombrie. A oficiat slujba de târnosire a bisericii cu hramurile „Sf. Cuvioasă Parascheva” și „Sf. Ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei” din cartierul Triaj al Municipiului Brașov. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 15 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Martți, 16 octombrie. A participat la întâlnirea festivă a absolvenților promoției 1974-1978 de la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, actuala Facultate de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna”, care s-au revăzut la 40 de ani de la absolvirea cursurilor de licență.

Cu acest prilej a săvârșit rânduiala parastasului pentru profesorii și colegii trecuți la Domnul și, apoi, o slujbă de mulțumire pentru binefacerile primite de la Dumnezeu. A adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Miercuri, 17 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Joi, 18 octombrie. A avut program de lucru la cabinet.

Vineri, 19 octombrie. A vizitat șantierul Centrului cultural-misionar „Buna Vestire” din Copșa Mică, jud. Sibiu.

Sâmbătă, 20 octombrie. A oficiat, în localitatea Iacobeni, Protopopiatul Agnita, slujba de sfințire a monumentului închinat eroilor patriei. A adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Duminică, 21 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie la biserica cu hramurile „Înălțarea Domnului” și „Sfântul Mucenic Oprea Miclăuș” din Săliște, județul Sibiu, cu ocazia pomenirii Sfinților Mărturisitori Ardeleni. A adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură. În cadrul Sfintei Liturghii, l-a hirotonit diacon pe teologul Mihai Bogdan Roman. La final, a conferit acte de cinstire principalilor ctitori și binefăcători.

Luni, 22 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Martți, 23 octombrie. A prezidat ședința de lucru a Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului desfășurată în Sala „Spiridon Cândea” a Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna”. În cadrul ședinței au fost discutate toate problemele administrative, social-filantropice și culturale prezentate de sectoarele eparhiale.

Miercuri, 24 octombrie. A participat la ceremonia depunerii jurământului militar de către studenții anului I de la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu. A oficiat slujba de binecuvântare și a adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Miercuri, 25 octombrie. A participat la ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Vineri, 26 octombrie – *Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir*. A oficiat Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, împreună cu un sobor de arhierii, preoți și diaconi, iar la finalul slujbei a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți. În aceeași zi, a participat în Aula Magna a Palatului Patriarhiei la ședința solemnă a Sfântului Sinod dedicată *Anului omagial al unității de credință și de neam și Anului comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918 în Patriarhia Română*.

Sâmbătă, 27 octombrie – *Sărbătoarea Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou Basarabov*. A participat, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel și de toți ceilalți membri ai Sfântului Sinod al Bisericii noastre, la sărbătoarea hramului Catedralei Patriarhale.

Duminică, 28 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură la Biserica „Sfinții Cosma și Damian” din cadrul Spitalului Municipal din Făgăraș, jud. Brașov.

Luni, 29 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou

Martți, 30 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Pr. Dr. Cristian VAIDA

TEOLOGIE ȘI
SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

În desele sale peregrinări prin țară și străinătate, părintele Constantin Necula s-a oprit și asupra unui monument de arhitectură, și nu numai, ce domină centrul Florenței. Este vorba de Basilica Santa Croce, care nu

scapă niciunui vizitator ce dorește să vadă Palazzo Pitti sau Pante Vecchio.

Prin lucrarea de față, semnată împreună cu părintele Eugen Răchiteanu, este tratat argumentul artei sacre din mai multe puncte de vedere în înțelegerea contextului și a vieții artiștilor, a operei de artă și a conținutului.

Lucrarea este cu atât mai interesantă, cu cât ea este legată de primii franciscani ajunși în zona Toscanei. Bazilica are picturi ce datează de la începutul sec. al XIV-lea, care au rezistat diverselor modificări începute de la 1566 și până azi, în special după reforma tridentină. Sunt analizate părțile distincte ale bazilicii, cu frescele din Capela „Bardi di Vernio” sau Capela „Baroncelli”. O piesă de rezistență este amvonul lui Benedetto da Maiano, ca de altfel și pietrele de mormânt din acest adevărat panteon al Florenței.

Tânăra Editură a Episcopiei Devei și Hunedoarei a marcat anul centenar 2018 prin tipărirea Istoriei Bi-

sericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Această a doua ediție este completată cu perioada de după Marea Unire din 1918.

Mitropolitul Laurențiu

Contribuția românilor-americieni la Marea Unire din 1918 (I)

În zilele noastre, când milioane de români își părăsesc țara, există tentația ca contribuția lor la propășirea României să fie minimalizată. Bazați însă pe experiența celei mai vechi diaspore a românilor, cea din America, observăm că cei care au părăsit țara în trecut, niciodată nu au uitat-o, ci mai degrabă au sprijinit-o. În lumina acestui crez, subliniez de la bun început faptul că fiii Bisericii Ortodoxe Române plecați în America au avut pe lângă misiunea de a aduce credința apostolică în America și un alt rol, care – odată cu scurgerea timpului – devine tot mai clar: acela de a sprijini România la marile răscruci ale istoriei. De altfel, acest lucru se poate spune despre toți românii, indiferent de apartenența lor religioasă. Istoria arată că suferința întotdeauna i-a înfrățit pe oameni. În cazul românilor americani, aportul tuturor fraților la izbânda cauzei românești în timpul Primului Război Mondial a fost comparabil, desigur, proporțional cu mărimea comunității respective. În acest sens, comunitatea ortodoxă a avut desigur precedentă în comparație cu alte comunități religioase. De aceea, la sărbătoarea Centenarului desăvârșirii unirii provinciilor României (1918), consider că am datoria sfântă să consemnez unele aspecte din contribuția acestor fii ai neamului la realizarea acestui mare act istoric al poporului nostru.

Note preliminare

În speranța că încercarea mea va stimula interesul tinerilor pentru această temă, la acest An Centenar – când se cuvine să rememorăm și să omagiem eforturile generației care a făurit România Mare – m-am apucat să caut și să răsfoiesc arhivele spre a cerceta și consemna, după puterile și limitele mele, rolul pe care românii-americieni l-au jucat în acel ceas crucial din istoria poporului român. Deși marii noștri istorici din România au menționat de obicei în trecere acest aspect, datorită distanței care mă desparte de marile biblioteci, mărturisesc că uneori nu am avut acces la tot ce s-a publicat în România. Întrucât scopul prezentării mele este spațiul american, mă voi baza mai mult pe resursele care mi-au stat îndemână aici, pe acest continent. Între acestea, menționez studiile publicate de-a lungul anilor, în secolul trecut, de: Theodore Andrica (1943), Sofron Fekete (1956), Episcopul Valerian D. Trifa (1954), Arhiepiscopul Nathaniel Popp (1985) și alții, iar în ultimii 25 de ani de istoricii: Alexandru Nemoianu, Mitropolitul Antonie Plămădeală (1978), Gelu Neamțu (1997), Gabriel Viorel Gărdan (2007) [Gabriel-Viorel Gărdan, Episcopia Ortodoxă Română din America – parte a ortodoxiei americane, Presa Universitară Clujeană, 2007, pp. 175-183]. Așadar, spre cinstirea marelui centenar al unirii provinciilor alcătuitoare ale României, în acest studiu, mă voi strădui să prezint rezultatul cercetării mele cu privire la rolul și contribuția românilor-americieni la Marea Unire, din 1918.

În cele ce urmează, m-am străduit să punctez mai cu seamă etapele și contribuțiile specifice ale românilor din America, între anii 1916 și 1920, cu un deosebit accent asupra importanței acțiunilor lor la promovarea imaginii României pe scena politicii americane a acelei vremi. Menționez că, în acest scop, m-am folosit atât de bibliografie americană, cât și românească, dar mai ales de colecția ziarului *America* și de arhivele parohiilor din nord-estul statului Ohio, Pennsylvania de Vest și din Michigan. Mă simt dator să mulțumesc înaltpreasfințitului Arhiepiscop Nathaniel, precum și Părintelui Vicar David Oancea, de la Episcopia de la Vatra Românească, care mi-au înlesnit cercetarea colecției ziarului *America* și a altor documente aflate la *Centrul Moștenirii Românești Valerian D. Trifa*.

Este azi bine știut că prezența românilor în America datează încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea, când preotul Samoilă Damian [Demetrius Dvoichenko-Markov, „A Romanian Priest in Colonial America”, în *The American Slavic and East European Review*, XIV, 1955, 2, pp. 383-389. Vezi, de asemenea: *South Carolina Gazette* și scrisorile lui Benjamin Franklin (1753 și 1755)] (Domien, 1748), temerarul cleric ardelean, pasionat de electricitate, i-a vizitat pe Benjamin Franklin și Thomas Edison. Probabil că un alt român, pe nume John Batut (1775) [Gerald J. Bobango, *Romanian-Americans and the First World*

Delegația Românilor din America în parcul Palatului Cotroceni după audiență.

War, lucrare prezentată la Al Treilea Colocviu de Istorie, Sibiu, August 30, 1970, publicat ulterior în revista *Transilvania*], a ajuns timpuriu în America, iar în Războiul de Independență american ar fi căzut prizonier la englezi. Prezența românilor în America a crescut, mai ales în veacul al XIX-lea, iar numele unora dintre pionierii emigrației noastre sunt acum atât de cunoscute încât au devenit deja legendare. Nu putem să nu amintim între aceștia pe generalul de brigadă, George Pomutz [Aurel Sasu, George Pomutz, *The Legend Lives On*, Ed. Galaxia, București, 1996; vezi și George Filman, George Pomutz, Galaxia, 1996. Vezi și Ioan Podea, *O scurtă privire asupra istoriei Statelor Unite*, Youngstown, 1917, pp. 14-28. Aceasta este prima semnalare a eroului român-american Gheorghe Pomutz] (1818-1882), care a ajuns consul general al Statelor Unite în Rusia, precum și ceilalți bravi luptători care au luat și ei parte cu vitejie la Războiul Civil american (1862-1865). Între aceștia, amintim, de asemenea, pe ofițerii Eugen Alcaz și Nicolae Dunca. Au urmat apoi marile valuri de emigrație de după 1895 și, apoi, emigrația masivă din Transilvania, Banat și Bucovina, care s-a intensificat în perioada legilor de maghiarizare, de după 1907, din cadrul Imperiului Dualist, Austro-Ungar.

Suferințele românilor din ținuturile aflate sub ocupație străină pot fi corelate cu valurile de emigrație înspre America. Astfel, inițial, cei mai mulți dintre acești emigranți, înregistrați în documentele serviciului de emigrație american, veneau cu pașapoarte ungurești. Potrivit unei lucrări realizate de Christine Galitz, în anul 1929, doar 4,9 % dintre noii sosiți intrau cu pașaport românesc, din vechiul Regat al României, 86,9 % din Transilvania, Bucovina și Banat, iar alți 8,2 % din Macedonia, Tracia, Bulgaria, Serbia și din alte părți [Christine Avghi Galitz, *A Study of Assimilation Among the Romanians of the United States* (New York: Columbia Univ. Press, 1929), p. 25].

La începutul Primului Război Mondial, în America și Canada existau deja 24 de parohii românești. Dintre acestea, 16 făceau parte din Protopopiatul de Cleveland, înființat de Mitropolia Ardealului, în 1912, sub îndrumarea Părintelui Ioan Podea. Potrivit informațiilor păstrate prin grija înaintașilor mei, care au alcătuit studii istorice, preotul Ioan Podea (*Românii din America*, 1912), bine-cunoscutul preot și cărturar, Vasile Hațegan (1915-2003) și, în special, istoricul Gerald Bobango, în anii Primului Război au mai apărut cel puțin șase alte parohii în Statele Unite și trei în Canada. Astfel, pe la sfârșitul anului 1918, numărul total al acestor comunități ortodoxe românești din America de Nord se ridicase la 30. Cifra totală a românilor din America în anii războiului era de 125.000-150.000 [Calendarul Național Bisericesc, 1918, Editura Librăriei Naționale, Youngstown, Ohio, Pr. Ion Podea, editor]. Indiferent din care regiune proveneau, toți românii erau afectați de aceleași nevoi și împărtășeau idealuri similare.

Odată cu izbucnirea războiului, grijile și situația românilor americani s-au complicat mai mult decât înainte. Astfel, cei care trebuiau să se reîntoarcă la familiile lor din „țară”, adică în Ardeal, Crișana, Banat și Bucovina, erau siliți, de acum, să aștepte. Alții, nefiind încă cetățeni americani, au primit ordin de concentrare în Armata Austro-Ungară, iar unii dintre ei au plecat în România, unde s-au înrolat în cadrul Armatei Române. În același timp, parohiile românești din America au avut de suferit nemaiputând primi preoți de acasă. Dacă lucrurile stăteau astfel în perioada neutralității României (1914-1916) și a Americii (1914-1917), odată cu intrarea acestora în marea conflagrație situația românilor-americieni s-a îngreunat mai mult. Bărbații români erau apăsați nu numai de grija pentru familia lăsată acasă, ci mai ales de acțiunile agenților consulatului maghiar și austriac din Statele Unite, care făceau presiuni în comunitățile românești tunând și fulgerând amenințări împotriva celor care nu se supuneau chemării la arme.

Într-un astfel de context, parohiile românești din America, dar nu numai ele, fierbeau de neliniște. În comunitățile româno-americane funcționau și numeroase societăți „fraternale”, care aveau atât scopuri de într-ajutorare reciprocă, cât și culturale. Fiind înființate de oameni care își părăsiseră căminele de nevoie, toate aveau steag propriu și denumiri care mai de care mai pătrunse de iubirea de patrie: *Vulturul român*, *Carpatina*, *Clubul Român*, *Unirea românilor*, *Plugarul român*, *Apolzana*, *Frații Români*, *Negru Vodă*, *Olteanul*, *Bucovina*, *Fârșerotul*, *Bănățeanul*, *Dulce Bucovină*, *Dunărena*, *Fiii României*, *Falnicul Zărand* și multe altele [Aurel Sasu, *Cultura Română în Statele Unite și Canada*, Ed. Limes, Cluj, 2002]. În timpul Primului Război Mondial, numărul acestora a crescut rapid, ele incluzând nume dragi ale monarhiei române: *Carmen Sylva*, *Regele Ferdinand*, *Principele Nicolae*, *Principele Carol*, *Domnița Ileana*, *Regina Maria*, sau nume ale unor distinse personalități naționale: *Iuliu Maniu*, *General Dragalina*, *Mihai Viteazul*, *Vasile Alecsandri*, *Cuza Vodă* etc.

Este necesar să notez faptul că, în 1929, pe lângă parohiile ortodoxe, greco-catolice și puținele comunități baptiste cunoscute, existau peste 300 de astfel de societăți. Roseta Metes scria ca în primele trei decenii ale secolului al XX-lea, existau 27 de biserici ortodoxe, 16 greco-catolice și 12 baptiste [Roseta Metes, *The Iuliu Maniu American-Romanian Foundation, A Quarter Century of Activity, 1951-1976*, Editura America, 1976, p. 3]. Știrile de orice natură, orientările politice și coeziunea culturală comunitară erau facilitate prin numeroase ziare românești, dintre care doar unul a supraviețuit vreme de un secol, fiecare cu orientarea sa politică. Dintre acestea, cele mai cunoscute erau la începutul secolului al XX-lea:

(continuare în p. 5)

Pr. Remus Grama

Șaguna și Pușcariu la înființarea ASTREI – o prietenie din satul Veneția de Jos, județul Brașov

Studiu dedicat Marii Uniri de la 1 decembrie 1918 și făuritorilor ei (III)

Pușcariu și ASTRA

Ioan cavaler de Pușcariu [Ioan Pușcariu s-a născut pe 10 octombrie 1821, în comuna Sohodolul Branului, și trece în veșnicie la 24 decembrie 1911, tot în Bran, Comitatul Făgăraș, regiune a Statului Austro-Ungaria. Plecarea sa din această viață vremelnică s-a întâmplat chiar în al 50-lea an de la înființarea ASTREI, la vârsta de 87 de ani. A fost membru titular al Academiei Române și a primit medalia „Bene Merendi” (Monitorul Oficial din 29 aprilie 1905)] termină școala elementară în limba germană la Brașov, în 1834, și tot aici gimnaziul romano-catolic german în 1837. De aici pleacă la Sibiu, unde termină și cursurile Institutului Teologic din Sibiu, cu intenția să devină preot; în 1843, un curs de teologie care ținea doar șase luni. Dar, Pușcariu renunță la o carieră clericală după absolvire, deoarece în 1843 primește o bursă din partea episcopului sibiian Vasile Moga pentru a studia la Cluj două materii elitiste la vremea aceea pentru românii ardeleni, *Fizica și Logica*. Din cauza unei suferințe personale (cel mai probabil o boală despre care nu a vorbit niciodată) neelucidate nici de urmașii lui [Sextil Pușcariu, *Spița unui neam din Ardeal*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1998, p. 87] întrerupe studiul un an de zile, revenind acasă în Sohodol. În 1846 revine din nou la Sibiu, la îndemnul lui George Barițiu, pentru a studia dreptul. La absolvire, în 1848, îl găsim ca scriitor după dictarea lui Simion Bărnuțiu a celebrei *Preovocațiune*, prin care chema pe români să-și revendice drepturile. Contribuie și la formarea marelui steag al națiunii române, roșu, alb, albastru cu ciucuri aurii, și este ales la Adunarea de la Blaj „stegar național” al Adunării.

Cavaler de Pușcariu a avut și o legătură permanentă cu preoțimea transilvăneană, prin colegii lui de la cursul preoțesc din Sibiu, dar și prin alianță cu rudele sale, majoritatea clerici [Ioan cavaler de Pușcariu provine dintr-o familie de preoți. Conform lucrării lui Sextil Pușcariu, *Spița unui neam din Ardeal*, Ioan Cavaler de Pușcariu era fiu, nepot și strănepot de preot din Bran, în

ordinea: tatăl, Ioan Pușcariu (1798-1871), bunicul Leonte Pușcașu (1763-1830), străbunicul Bucur Pușcașu (1723-1809) – acesta din urmă se semna cu numele *popa Bucur, notarul Branului*, creatorul unei adevărate școli de copiiști în zonă (Nicolae Josan, *Ioan Pușcariu (1824-1912). Viața și activitatea*, Alba Iulia, 1997, p. 20-22). Apoi, Ioan Cavaler de Pușcariu a fost frate și cu episcopul Ilarion Pușcariu, un monument al Arhiepiscopiei Sibiului, Institutului Teologic-Pedagogic din Sibiu și al ASTREI, al cărei președinte a fost între 1877 și 1889]. Astfel, vom înțelege mai ușor de unde a avut inspirația de a propune printr-o scrisoare marelui mitropolit de la Sibiu, Andrei Șaguna, înființarea unei asociații care să promoveze literatura și cultura poporului român, iar apoi, printr-un articol de ziar, ca un manifest public în presa bisericească, mai exact prin intermediul *Telegrafului Român*.

Este vorba de articolul anonim din „Telegraful Român”, numărul 12 din 20 martie 1860, reeditat sub forma unei broșuri în 1897, *Reminiscențe din anul 1860 de un contemporan*, ce avea să reprezinte primul impuls revoluționar al formării Astrei.

El a fost redactat de Ioan cavaler de Pușcariu fără niciun dubiu [A se vedea: „Telegraful Român”, nr. 12 din 12 martie 1860; Revista „Transilvania”, nr. 5-6, 1911, p. 662; Lupaș, *op. cit.*, p. 243; Ioan-Aurel Pop, *op. cit.*, p. 285-286; ÎPS Dr. Antonie Plămădeală, *ASTRA – citorii și ctitoriile ei*, Sibiu, 1987, p. 45; Idem, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, Ed. Minerva, București, 1984, p. XIV-XVII], unde scria că neajunsurile poporului român în afirmarea sa în fața calvarului maghiar și săsesc se caracterizează prin totala „lipsă de reuniuni”, pe când „dacă am avea nu o academie ca a ungarilor din Pesta, ci numai o reuniune modestă

Fosta școală confesională, în stadiul actual

ca a sașilor din Transilvania, cea pentru cunoștința țării, o reuniune, de exemplu, pentru cunoașterea literaturii române și pentru cultura poporului român, dacă ne-am aduna sub forma asta legală în tot anul o dată la Brașov, apoi la Săcele, la Zărnești, la Făgăraș, la Sibiu, la Rășinari, la Săliște, la Hațeg... [Lupaș, *op. cit.*, p. 244] Tot acolo, Pușcariu vorbește de înființarea unui muzeu, a unei biblioteci sau, chiar haios, „dacă literații noștri, și mai ales cei începători, mai înainte de a-și da lucrările lor pe mâna fiilor lui Guttemberg, le-ar așterne acestei reuniuni spre o revizuire literară – cred că atunci ne-am putea cunoaște mai întâi slăbiciunile noastre, apoi am putea îndrepta și pe ale tinerilor mai cu datornică cruțare, fără să ai scârbe, fără a-i descuraja și ai desmăța pentru totdeauna de la literatură”. [Ibidem, p. 244]

Pr. Alexandru SOCACIU

Contribuția românilor-americani la Marea Unire din 1918

(urmăre din p. 4)

Românul (1905-1928) și *America* (1906-2004), publicate în Cleveland, *Sămănătorul* (1918) și altele. Acestea erau conduse de jurnaliști cu experiență, care erau și înflăcărați iubitori de cultură și de neam. Așa au fost de pildă nu numai bine-cunoscutul Părinte Moise Balea, inițiatorul ziarului *America* (1906), ci și publicistul român V.E. Moldovan, fost redactor al ziarului *Libertatea* din Orăștie. Fiind persecutat de autoritățile maghiare pentru activitate pro-românească, el a emigrat în America, unde a devenit redactor al ziarului *Românul* (1905). Aceștia li se pot adăuga și alte nume de bărbați educați, între care amintim pe Ilie Martin Selășteanu, Ioan Papaion și alții.

După cum se știe, Marele Război a izbucnit în 1914, între Imperiul Austro-Ungar și Serbia, dar s-a răspândit rapid, devenind o conflagrație mondială. Caracterul punitiv care a generat conflictul, precum și proporțiile pe care le-a atins Războiul în anul 1917 anunța mari schimbări politice și teritoriale. La acea vreme, Regatul României cuprindea Muntenia și Moldova, însă Basarabia, Bucovina, Banatul, Crișana și Maramureșul erau sub stăpâniri străine. După cum afirmă istoricul Dinu Giurescu, în 1914, mai mult de jumătate dintre români trăiau în afara României [D. Giurescu, *Istoria ilustrată a României*, București, 1981, p. 369], în provinciile ocupate de puteri străine.

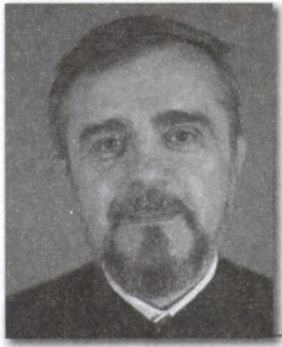
În urma acordului secret încheiat cu puterile Antantei, Regatul României, care până acum păstrase o stare de neu-

tralitate, în 14-27 august, 1916, a declarat război Imperiului Austro-Ungar, revendicând pretenții teritoriale asupra Ardealului, care era leagănul istoric de formare al poporului român. Prin aceasta, războiul se amplifică, deoarece ea intra, totodată, în conflict și cu Germania și Bulgaria.

În ceea ce privește America, probabil că, dacă n-ar fi avut loc provocările germane, aceasta nu ar fi avut motive ca să se amestece în acest conflict, inițial, european. Însă, după ce vaporul american de croazieră, Lusitania a fost torpilat de U-Boat-ul U-20, în 7 mai 1915, cu 1134 de pasageri la bord, iar în februarie 1917, un alt submarin german a intrat în apele americane până în Newport, RI., Președintele Wilson a anunțat în fața congresului american că S.U.A. a întrerupt relațiile diplomatice cu Germania [Harry J. Carman and Harold C. Szrett, *A History of the American People since 1865*, Columbia Univ., vol. II, p. 414]. Cu toate acestea, provocările germane au continuat, Germania instigând pe ascuns statul Mexic să revendice teritoriile sale pierdute și să atace Statele Unite. Depeșa secretă trimisă de nemți spre Mexic a fost însă descoperită și, prin urmare, în aprilie 1917, în ciuda dorinței sale de a păstra pacea, S.U.A. se afla la un pas de război. Zece milioane de soldați au fost imediat chemați la arme. După pregătirea armatei, declararea formală a intrării S.U.A. în război a avut loc în ziua de 7 decembrie 1917. În următorul interval de peste un an, 1.400.000 de soldați americani au luat apoi parte la lupte, plătind cu peste 700.000 de morți și răniți prețul încheierii celui mai sângeros război, mai cu seamă pe fronturile din Franța și Italia.

Văzând intrarea Americii în Marele Război, în inimile emigranților est și central-europeni aflați în America, mai cu seamă ale românilor, sârbilor, cehilor și slovacilor sosiți cu pașaport maghiar, s-a născut o nouă speranță, aceea a eliberării țărilor lor de origine de sub Imperiul Austro-Ungar. În 1917, după câteva luni de Război, România se afla deja într-o situație deosebit de grea. Armatele Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria) împinseseră frontul românesc pe linia Mărăști, Mărășești, Oituz, unde doar disperarea și eroismul românilor i-a oprit. În Transilvania, zeci de mii de ardeleni, care sprijiniseră Armata Română, au fost siliți să se retragă de dinaintea prigoanei maghiare, de multe ori împreună cu preoții lor [Rev. Dr. Mircea Pacurariu, *The Policy of the Hungarian State Concerning the Romania Church in Transylvania under the Dual Monarchy, 1867-1919*, Bucharest, 1986, p. 271-295]. Guvernul și monarhia României erau refugiate în Moldova. În sufletul românilor-americani, care erau de acum conștienți de marea putere a Americii, a crescut însă încrederea că numai aceasta va putea schimba soarta războiului.

Dar, sprijinul guvernului american pentru „cauza românească” nu s-a câștigat ușor. Mulți politicieni americani credeau că existența Imperiului Austro-Ungar este necesară, ca factor de stabilitate, în centrul Europei. Numai după o vreme, Președintele Woodrow Wilson va afirma angajamentul că S.U.A. va lupta pentru „drepturile și libertățile națiunilor mici”, alegând să plătească orice preț pentru a face „lumea sigură din nou” [Harry J. Carman and Harold C. Szrett, *op. cit.*, p. 415].

Pr. Prof. Dr.
NICOLAE DURA

De aici se trimiteau cărți de rugăciuni și calendare bisericești peste tot pe unde erau soldați români, prin spitale și pe front. Preotul militar Gavril Boga scria Comitetului de caritate: „Pentru toate acestea Vă mulțumesc din toată inima și în modul acesta, aducându-vă totodată la cunoștință, că și bravii noștri ostași atât cei bolnavi de prin spitale, cât și cei de pe la companii și-au arătat cu lacrimi de bucurie mulțumita lor sinceră, primind câte o cârtică sau foaie românească și au aflat mângâiere sufletească în aceste timpuri grele”.

Acest Comitet de Caritate a fost recunoscut și de Crucea Roșie prin decretul 782 din 15 martie 1915. Comitetul de Caritate „a îndeplinit datorii patriotice și morale de ordin înalt” (*Protocol Consiliu parohial*, vol. II, p. 120, Arhiva parohială Viena); aceasta era o acțiune laudabilă și deosebit de importantă pentru Comunitatea românilor ortodocși din Viena.

Militari români din Primul Război Mondial înmormântați în Austria

Se păstrează într-o formă îngrijită, cu monumente adecvate, cele cinci cimitire cu soldați români înmormântați în Austria, în apropierea Vienei. În anii '30 ai secolului trecut, s-au organizat aceste cimitire cu soldați români în Austria. Aceste cimitire sunt marcate foarte vizibil de câte o cruce-troieță românească, care adună în jurul ei crucile așezate la mormintele care adăpostesc trupurile frânte în frageda tinerețe de moartea nedreaptă și necruțătoare a războiului. În cinci cimitire sunt îngropați și eroi români din Primul Război Mondial: *Viena* (*Zentralfriedhof*), *Tulln*, *Zwentendorf*, *Bruckneudorf* (100 de soldați) și *Kittsee* (83 de soldați); de asemenea, mai sunt îngropați soldați români și în alte locuri din Austria: la *Sigmundsherberg*, iar 27 de eroi, în *St. Georgen am Ybbsfelde*; 4 la *Wieselburg*, iar alții, la *Purgstall*.

În anul 1930 s-a organizat un pelerinaj și o slujbă la mormintele eroilor români din Tulln și Zwentendorf, dezvelindu-se monumente funerare în prezența ministrului plenipotențiar (ambasador) al României la Viena, Dr. Caius Brediceanu și a directorului Austriei de Jos, Dr. Buresch.

Crucea-monument funerar de la eroii înmormântați în *Cimitirul central din Viena* a fost dezvelită la 14 aprilie 1927. Cu acest prilej s-a făcut o slujbă de pomenire și la mormântul generalului Al. Lupu, fost președinte al Comunității românilor ortodocși din Viena (1906-1925). Crucea de lemn a fost înlocuită cu o cruce din piatră în anul 1964: cu frumoasele cuvinte biblice: „Urmați legea Domnului, unii pe alții iubindu-vă”, un îndemn minunat și mereu demn de urmat.

Numele eroilor români au fost săpate pe plăci comemorative, de marmoră de acasă, și au fost așezate (în octombrie 1988) la mormintele soldaților noștri înmormântați în *Cimitirul Central din Viena*, parcela 68 A: ABRUDAN Ioan (Toboliu, Bihor), ADAMESCU Gheorghe (Toboliu, Bihor), ANGHEL Ignat (Câmpuri de Sus, Hunedoara), ATIRESCU Toma (Boșorod, Hunedoara), BĂLAN Nicolae (Căiala, Bistrița), BĂLȚAT Nicolae (Boița, Sibiu), BECU Gheorghe (Putna, Suceava), BIRCEA Ioan (Oreșac, Timiș), BOAR Ioan (Urviș, Bihor), BOLBAN Nicolae (Șugag, Alba), BOGHIA Anton (Ruda, Hunedoara), BORODA Ștefan (Remetea Lorău, Bihor), BRAD Gheorghe (Caporal Alexa, Arad), BUBLIC Vasile (Corcești, București), BUDA Elieș (Nemeș, Bihor), BUBURUZAN Gheorghe (Corcești, București), BUJI Alexandru (Corod, Satu-Mare), BURC Teodor, BUTA Savu, CĂTA Petru (Șugag, Alba), CĂRPINIȘAN Aurel (Rășinari, Sibiu), CERCEL Simion (Toager, Timiș), CĂRLEA Simion, CIURESCU Vincențiu (Bega, Caraș-Severin), COJOC Loghin (Suceava), CRALINIC Ivan (Bucecea, Botoșani), CRĂCIUN Tudor (Râpa de Jos, Mureș), CRISTESCU Ioan, CRĂZNIC Iacob (Căstău, Hunedoara), DAN Ioan (Ribisoara, Hunedoara), DASCHIEVICI Căpitan Victor (Ocna-Coțmani), DRAGOMIR Trandafir, DUMITRES-

CU Ioan (Orăștioara de Jos, Hunedoara), DUTEA Atanasie (Milova, București), FĂRCAȘ Dumitru (Turda, București), FLOCIA Gavrilă (Fundu Moldovei), FLOREA Ludovic (Ohaba, Hunedoara), GAȘPAR Artian (Sântandrei), GURBAN Ioan (Remetea, Caraș-Severin), HEUCI Avram (Robogan, Bihor), IANCU Teodor (Cheșa, Bihor), IORDĂNESCU Gheorghe (Hobița, Pui, Hunedoara), IO-UNUȚ Ioan (Săliștioara, Hunedoara), JORZA Ioan (După Piatra, Hunedoara), LADA Ioan (Hațeg, Hunedoara), LIPOVAN Vlase, LUCACIC Ioan (Nermiș), LUP Ioan (Ilișești, Suceava), MACIU Petru (Cerbăl, Hunedoara),

Crucea de la mormintele soldaților români înmormântați în Cimitirul din Viena

MAIOR Ilie (Vidacut, Mureș), MAMELCA Mihail, MARRA Dumitru (Petroșani, Hunedoara), MARIȘCA Mihail, MĂRCUȘ Iosif (Bulzești, Hunedoara), MOISE Gheorghe (Nojac, Hunedoara), MOLDOVAN Nicolae (Vințu de Jos, Alba), MUNTEANU Filip (Bazul Mare, Hunedoara), NEGREA Dimitrie (Brăiești, Suceava), NICHITIAN Florin (Marginea, Suceava), NIMIȘEC Ifrim (Dâncu Mare, Hunedoara), OANA Ioan (Nocrich, Sibiu), OPRINCARU Anfiloche (Teodorești, Suceava), PARAGHIAN Mihail (Lisaura, Suceava), PANTILOI Gheorghe (Costești, Hunedoara), PĂUNOV Nicolae (Timișoara), PASCH Laszlo (Maramureș), PETRESCU Nicolae (Sulighete,

Hunedoara), PETRU Constantin (Sasca Montană, Caraș-Severin), PINTEA Ioan, PITICAR Ioan (Câmpulung, Suceava), POP Gabriel (Agârbiciu, Cluj), POPOVICI Martin (Valeadeni, Caraș-Severin), PRUNDAR Gheorghe (Hațeg, Hunedoara), RADA Grigor (Rus, Sălaj), RAICU Zaharia (Goldghilești, Hunedoara), RĂUȚ Petru (Lăpușnicel, Caraș-Severin), ROMAN Ilie (Arad), ROMOȘAN Zaharie (Ghelmar, Hunedoara), ROȘCA Petru (Spereuș, Arad), RAȚA Ioan (Popești, Hunedoara), SCHEL Francisc (Stinăpări, Hunedoara), SPERMAC Constantin (Bocșa Română, Caraș-Severin), STRUGUR Gheorghe (Pântestii de Jos, Suceava), SUJEGAN Silard (Satu Mare), SULEA Nicolae (Abrud, Alba), SURDU Haralambie (Părhăuți, Suceava), ȘTEFAN Traian (Ormindea, Hunedoara), TEODOROVICI Gustav (Hunedoara), TODEA Nicolae (Albac, Alba), TOMICA Sofron (Pătârș, Arad), TONCEA Ioan (Costești, Hunedoara), URLICA Ioana (Bocșa, Caraș-Severin), UZLUI Ludovic (Micfalău, Covasna), VIBIȘAN Ioan (Obădeni, Timiș), VINCA Iosif (Haidaș, Caraș-Severin), VLAD Toma (Loman, Alba), VOICA Amier (Hunedoara), VOZS Ioan (Vințu de Jos, Alba). Lista a fost întocmită de Arhid. Prof. Dr. Constantin VOICU și Pr. Victor BUNEA în anul 1988, mss. în Arhiva Parohiei, și a fost publicată în *APORV* 1989, p. 86-87.

În *Zwentendorf* au fost înmormântați 155 de soldați români, potrivit însemnărilor de pe cruci, dar numai 120 sunt trecuți pe listele păstrate în localitate (conform Listei oferite de Administrația Cimitirului catolic din *Zwentendorf* – Friedhofsverwaltung der römisch-katholischen Pfarre, *Zwentendorf*). La *Tulln*, în Cimitirul orașului au fost înmormântați și 46 de soldați români.

În cele două cimitire din *Zwentendorf* și *Tulln*, cu soldați români din Primul Război Mondial s-au așezat cruci de piatră și au fost sfințite la 20 iunie 1965.

Această enumerare am făcut-o în duh de pomenire acum, la împlinirea a 100 de ani de la încheierea Primului Război Mondial, timp de împlinire și unire a tuturor provinciilor unde trăiau români majoritari.

Pomenind ostașii români înmormântați la *Zwentendorf*, în anul 1930, au fost de față: Reginele Maria și Elisabeta, Princesesa Ileana, ministrul român la Viena, Dr. Caius Brediceanu, Lucian Blaga, atașat de presă ș.a.

În fiecare an, la diferite prilejuri: Înălțarea Domnului, sămbete de pomenire a celor răposați, membrii ai Comunității Ortodoxe Române din Viena, cu Ambasada Română din Austria, organizează slujbe de pomenire și ceremonii de depturi de coroane la aceste locuri unde își dorm somnul de veci soldați români căzuți la datorie pe aceste meleaguri.

Ofițerii și soldații români și-au făcut datoria pretutindeni unde au fost trimiși de conducătorii lor.

Pomenind ostașii români înmormântați la *Zwentendorf*, în anul 1930. Au fost de față: Reginele Maria și Elisabeta, Princesesa Ileana, Ministrul român la Viena Dr. Caius Brediceanu, Lucian Blaga, atașat de presă ș.a.

MIHAI VOIEVOD VITEAZUL (1593-1601) Eroul martir. Făptuitorul primei Uniri

„Îndoit sfânt este pământul pe care ne aflăm acum [Turda], pentru că în țărâna lui se odihnesc scumpele moaște ale marelui Voievod Mihai Viteazul care cu suprema jertfă a arătat iubitorilor noștri frați de dincolo de Carpați calea spre falnicul nostru Ardeal.” (MIRON CRISTEA, 27 august 1920)

„Cu evlavie și plin de admirație ne descoperim și ne plecăm capetele înaintea ta, Viteze Mihai, care ne-ai fost o stea lucitoare în timpuri de grea încercare și un izvor nesecat de îmbărbătare pentru ostașul nostru în toiul luptei, iar pentru întregul neam românesc ai fost încă mai mult, simbolul viu și glorios al unității naționale.” (REGELE FERDINAND I, 26 august 1920)

„Deși această Unire a fost o clipă scurtă a istoriei, o străfulgerare printre nori grei și apăsători, ea a încărcat sufletul românilor de o speranță fără seamăn, cu o valoare de mare simbol... Evenimentul Unirii din 1600 a reprezentat un far luminos pentru generațiile următoare care au luptat pentru libertatea, unitatea și demnitatea națională, rodind temeinic prin Unirea Principatelor Române din 1859 și culminând cu Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.” (PREAFERICITUL DANIEL, 10 iunie 2018)

Între eroii neamului românesc, istoria și tradiția literară îl așază pe Mihai Voievod Viteazul, a cărei personalitate o cinștim pentru curajul luptei de înlăturare a dominației otomane, pentru refacerea temporară a vechii Dacii și Unirea sub sceptrul său a Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, pentru întărirea și creșterea prestigiului Creștinismului european și al Bisericii Ortodoxe Române.

Enciclopedia Română sau Enciclopedia ASTREI, coordonat de Cornelia Diaconovici, prima din România și din SE Europei, sintetizează astfel, pentru posteritate, personalitatea lui Mihai Viteazul: „Cea mai întreprinzătoare figură românească, omul care pentru câteva luni a finit sceptrul Munteniei, Transilvaniei și Moldovei, învingătorul lui Sinan Pașa la Călugăreni... Fire de calitate a lui Napoleon, Mihai a vrut să realizeze mai mult decât se putea...”

Fiul domnitorului Pătrașcu cel Bun (1554-1557) și al Tudorei, din neamul Cantacuzinilor, devenită prin călugărie Teofana, MIHAI, supranumit VITEAZUL, a urcat în ierarhia dregătorească până la aceea de ban al Craiovei și, prin mazilirea lui Alexandru cel Rău, a devenit domnul Țării Românești în 1593. În numai 8 ani, cel asemănat în scrierile timpului și în literatură cu Alexandru Macedon, cu Napoleon și considerat mare general al Răsăritului și-a trăit viața-i furtunoasă în trei direcții importante: a) lupta antiotomană, b) refacerea Daciei străbune prin Unirea Țării Românești cu Transilvania și cu Moldova (1599-1600), c) întărirea prestigiului european al Creștinismului, reformarea vieții religioase ortodoxe române, ctitorirea de locașuri ortodoxe în teritoriile locuite de români și acordarea daniilor.

Solidar cu organizatorii cruciadei antiotomane și cu Liga Sfântă, Mihai și-a urmat planul de răzvrătire antiotomană, începând cu uciderea creditorilor turci veniți în București să-și ridice haraciul, în 1594, a luptat împotriva tătarilor la Putinești și Stănești, a purtat victorii la Rusciuc, Turtucaia și Nicopole. Cea mai mare victorie a fost cea de la Călugăreni, august 1595, împotriva turcilor conduși de Sinan Pașa. Apoi, orașele București, Târgoviște, Giurgiu au fost eliberate de turci. S-a încheiat pacea cu turcii, Sultanul Mahomed al III-lea, diplomat, l-a recunoscut pe Mihai ca domn.

Un alt plan al lui Mihai Voievod Viteazul a fost reconstituirea Daciei istorice. Diplomat, i-a convins pe turci că nu afectează interesele Porții și pe Rudolf al II-lea, împărat al Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană (1576-1612), rege al Boemiei și al Ungariei, că acționează din atașament față de Coroana imperială și în numele Creștinătății. Mihai a intrat în Transilvania pe două sensuri: el, prin Valea Buzăului și a Teleajăului, boierii Buzzești și Baba Novac, pe valea Oltului spre Sibiu. În zona Tâlmaciului cele două oștiri s-au întâlnit. Brașovul a jurat credință domnului muntean, la Șelimbăr, în octombrie 1599, a fost învins Andrei Bathory, ce-i luase locul princiar lui Sigismund.

La 1 noiembrie 1599, biruitorul de la Șelimbăr a intrat în Alba Iulia, capitala principilor transilvăneni, moment consemnat de cronicarul maghiar Szamoskosi, martor ocular: „A venit călare pe roibul său de sânge nobil, plin de demnitate, mândru și îmbrăcat prea împodobit chiar, în sunetul goarnelor, tobelor și al altor instrumente ... cu steagurile Bathoreștilor cucerite în război”. Mihai se socotea continuatorul principilor transilvăneni, loțiitorul împăratului Rudolf al II-lea, căpitanul suprem al oștilor sale. Dar puterea crescândă a lui Mihai i-a îngrijorat pe

Rudolf, pe regele polon Sigismund al III-lea Wasa, pe domnul Moldovei, Ieremia Movilă, care îl voia pe fratele său Simion pe tronul lui Mihai din Țara Românească și la curtea căruia se țeseau intrigi pentru înlăturarea lui.

La începutul lunii mai 1600, Mihai a intrat în Moldova din trei direcții: din sud, prin Oituz, dinspre Câmpulung, a intrat în Suceava, la 26 mai, și s-a intitulat domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei. El voia recunoașterea caracterului ereditar al cărmuirii, o monarhie autoritară în cele trei țări românești. Poarta Otomană a recunoscut construcția statală a lui Mihai, conducerea imperială habsburgică, nu. Regele Franței, Henric al IV-lea, a apreciat realizarea militară a lui Mihai. Forțele ostile însă s-au coalizat. Drept urmare, generalul Giorgio Basta a intrat în Transilvania, a ocupat Clujul și Turda, l-a învins, în septembrie 1600, pe Mihai la Mirăslău. Transilvania a rămas sub autoritatea habsburgilor reprezentați de generalul Basta.

Între timp s-a reînscăunat, cu sprijin polon, Ieremia Movilă în Moldova. Polonii au intrat în Țara Românească, l-au învins pe Mihai la Bucov, pe Teleajăn, au intrat în Ploiești, în București, l-au impus ca domn pe Simion Movilă. Mihai a pierdut astfel Transilvania, Moldova și Țara Românească. El i-a cerut sprijin împăratului Rudolf, care l-a convins să se alieze cu generalul Basta și să recucerească Transilvania pentru Casa de Austria. Împreună l-au învins pe Sigismund Bathory, susținut de nobilimea maghiară și de poloni, la Gorăslău (Guruslău), 3 august 1601.

Relațiile dintre cei doi se deteriorează, redevin rivali. Generalul Basta trimite o ceată de valoni pentru a-l asasina pe Mihai, la numai 43 de ani, ceea ce s-a și întâmplat. Trupul i-a fost aruncat și batjocorit. În secret, după câteva zile, niște slujitori sârbi l-au îngropat. Capul marelui domnitor a fost luat de paharnicul Turturea și pus într-o raclă la Mănăstirea Dealu, la 6 km de Târgoviște. Textul de pe lespede a fost gravat, după dorința sfetnicului său, Radu Buzescu, și a soției sale, în românește: „Aici zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihai Marele Voievod ce au fost Domn al Țării Românești și Ardealului și Moldovei... cinstitul trup zace pe câmpul Turzii”.

Rămășițele pământești ale eroului-martir, făptuitorul primei Uniri, este drept, pe considerente politice și militare, și nu naționale – nici nu se putea la vremea aceea –, au fost cinstite de-a lungul timpului. Spre exemplu, la 28 mai 1919, după 6 luni de la Marea Unire, s-a făcut un parastas pe colina Turda, unde se află îngropat trupul lui Mihai Viteazul. Procesiunea a fost oficiată de Episcopul de Caransebeș, Miron Cristea, viitor prim patriarh al României. S-au închinat la mormântul eroului-martir Regele Ferdinand I, Regina Maria – au donat o sumă de bani pentru a se ridica o nouă cruce –, membrii Guvernului, ai Consiliului Dirigent al Transilvaniei, militari, clerici, oameni obișnuiți.

În privința raclei cu capul eroului de la Călugăreni și Șelimbăr, ce se află la Mănăstirea Dealu, ctitoria lui Radu cel Mare (1495-1508) și locul primei tipografii organizate, la inițiativa domnitorului, de ieromonahul sârb Macarie, care a realizat primele tipăriri în slavonă în teritoriile românești: *Liturghier*, *Octoih* și *Evangheliar* (1508, 1510, 1512), a fost restaurată prin stăruința domnitorului Gheorghe

Bibescu (1842-1848), ulterior i s-a realizat, în 1913, de către sculptorul C. Storck, un sarcofag de marmură.

După intrarea României în război de partea Antantei, în august 1916, de teama profanării mormântului de la Mănăstirea Dealu, la propunerea savantului Nicolae Iorga, racla a fost transportată, pentru a fi în siguranță, la Iași, și lăsată în grija Mitropolitului Pimen, apoi în Ucraina, la Kerson. În aprilie 1918 racla se întoarce la Mitropolia din Iași, unde, în 8 noiembrie, de ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, la 318 ani de la reconstituirea Daciei istorice și a realizării primei Uniri a Țărilor Românești, s-a oficiat un parastas. Au participat Regele Ferdinand I și Regina Maria, reprezentanți ai Națiunilor Unite, ai Misiunilor Militare, personalități ecleziastice și culturale. Slujba a fost oficiată de Mitropolitul Pimen, care a reamintit și meritul domnului muntean de a face ca Mitropolia Ungrovlahiei să fie recunoscută de Patriarhia din Constantinopol, de a statornici o nouă orânduire canonică a episcopilor, de a așeza, în Ardeal, la Bălgrad (Alba Iulia), mitropolit român. În discursul său, Mitropolitul Pimen a spus: „Mihai Viteazul este un nume sfânt și sufletul lui se află în rândul sufletelor fericite de eroi ai neamului nostru, ca Ștefan cel Mare și Sfânt, Constantin Brâncoveanu, decapitat pentru apărarea legii și credinței, Neagoe Basarab, ctitorul de la Argeș, Mircea cel Bătrân, stăpânitorul Dobrogei și întemeietorul de mitropolie, Alexandru cel Bun, ctitor de mănăstiri...”

Au rostit emoționante discursuri și: Alexandru Lapedatu, Nicolae Bălan, viitor mitropolit al Ardealului, Nicolae Iorga.

De la Iași, racla cu capul lui Mihai Voievod Viteazul a fost adusă la Mănăstirea Dealu, situată la 6 km de Târgoviște, reședință domnească a Țării Românești în perioada 1396-1626. S-a trecut prin Ruginoasa, Pașcani, Roman, Bacău, Mărășești, Focșani, Râmnicu Sărat, Buzău, s-a ajuns la Târgoviște, la Mănăstirea Dealu.

La Mănăstirea Dealu, în 26 august 1920, s-a efectuat un serviciu religios susținut de Pimen, mitropolit al Moldovei, Miron Cristea, mitropolit primat al României întregite, Nicolae Bălan, mitropolit al Ardealului. Au vorbit: Regele Ferdinand I, Nicolae Iorga, profesorii Ion Petrovici, Ioan Lupaș, generalul Herbay ș.a. Înainte de a se așeza racla în mormânt, Regele Ferdinand, ca un omagiu adus eroului național, și-a desprins de pe piept Ordinul Militar „Mihai Viteazul” și l-a depus alături de rămășițele pământești ale celui ce a scris o pagină glorioasă de istorie.

În 10 iunie a.c. a avut loc resfințirea Bisericii Mănăstirii Dealu, ctitoria lui Radu cel Mare (1495-1508), unde, alături de sarcofagul cu capul lui Mihai Voievod

(continuare în p. 8)

Prof. Univ. Dr. Elena MACAVEI

Este foarte greu să trăiești și să te manifesti liber într-o societate care funcționează după principii etice ale unor secole trecute. Acest *statement* poate suna pe cât de provocator, pe atât de adevărat. Adevărat ar fi și că Biserica este, adesea, învinovățită de un perpetuu *retard* al unei populații care își pune nădejdea în predica și *praxis-ul* ei, pe care o/îl percepe sau nu o/îl percepe cum trebuie, o/îl primește sau nu o/îl primește. De multe ori, chiar dacă la suprafață ni se spune că nu este cazul, că nu se întâmplă așa ceva și în ceea ce privește Ortodoxia la noi în țară, te afli în poziția *martorilor lui Iehova* (să-mi fie iertat!), la ușa inimii vreunor credincioși sau practicanți de pripas, care se uită la tine ca și cum i-ai fi întrerupt în cel mai important moment al zilei/vieții/căii lor spre infinit. Poate despre singurătatea preotului paroh nu vorbește nimeni sau nimeni nu marchează vizibil în Biserica noastră nevoia unei echipe. Dacă vrem să mergem înainte, dacă vrem să transmitem mesajul corect și coerent, trebuie să înțelegem că este momentul formării unei echipe: preot – psihoterapeut – psiholog – doctor. În caz contrar, o să rătăcim, o să surzim și o să orbim de și la toate nevoile celor din jurul nostru, dacă nu și la propriile necesități spirituale, și nu numai.

De data aceasta am ales să vorbesc despre *Mama și sensul vieții*. *Povești de psihoterapie*, una dintre cărțile doctorului Irvin Yalom, psihiatru, psihoterapeut și scriitor american de marcă. Născut în 1931 în Washington, Yalom debutează ca romancier numai în 1992, cu *Plânsul lui Nietzsche*, o carte îndelung laudată și premiată. Povestirile sale premerg debutul ca romancier și vin la ceva timp după ce scrisese câteva importante cărți de specialitate, dintre care amintesc două esențiale, *The theory and practice of Group Psychotherapy* (1970) și *Existential Psychotherapy* (1980). După debutul din 1992, au urmat și alte romane, la fel de bine primite precum cel dintâi, însă aspectul care mă face să cred că povestirile sale sunt speciale este faptul că acestea sunt inspirate din practică, din experiența sa ca psihoterapeut, și chiar preiau cazuri de aici.

Aveam, la un moment dat, o discuție cu un psihoterapeut român și înțelegeam încă de la acea vreme explicația acestuia că un adevărat practician este cel care absolvă Medicina și rezidențiatul în Psihiatrie,

Dintre sute de motive din trecut, iată prezentul!

cronică de carte

studiază și Psihologia, apoi se pregătește pentru a deveni psihoterapeut. Am putea spune că este o exagerare, însă în momentul în care îți dai seama de importanța actului în sine, dar și de aceea a pregătirii pentru practicarea acestei vocații, ajungi să fii de acord cu teoria de mai sus. Apoi, când citești cărțile lui Yalom sau, mai înainte, ale lui Victor Frankl, ori ale altor psihoterapeuți, știi că este foarte important ca acest membru al echipei despre care vorbeam la început să fie foarte bine pregătit. Harul și pregătirea teologică și psihologică ale unui preot pot lucra foarte bine cu cele ale unui psihoterapeut, ale unui psiholog și ale unui medic (când este necesar) pentru a-i ajuta pe semenii.

Cartea lui Yalom aduce înaintea cititorului șase povești de psihoterapie, dintre care – așa cum însuși o mărturisește în *Postfață* – trei sunt reale, cazuri reale „stropite cu ficțiune doar pentru a ascunde identitatea pacienților”, una este autobiografică („Mama și sensul vieții”), iar celelalte două pornesc de la un nucleu real în jurul căruia s-a construit o poveste imaginată. Aș spune că am fost încântat de întreaga carte, însă mi-a plăcut în mod deosebit povestirea „Șapte lecții pentru avansați”, inspirată după un caz real, o adevărată călătorie inițiată pentru cel pasionat de psihoterapie și de încercarea de a afla unele răspunsuri ori de a călători împreună cu cel care suferă, cu cel care are nevoie de tratament. Este povestea unei paciente care vine la terapie în momentul în care știe că își va pierde soțul, pe care îl iubește foarte mult, reprezintă sensul vieții sale în lupta împotriva cancerului. Cele șapte episoade ale întâlnirilor dintre Irene și doctorul său, metodele folosite de către terapeut, detașarea de caz și apropierea familiară de pacient, progresele realizate, lupta cu depresia și cu momentele post-traumatice, descoperirea unor traume multiple, toate acestea sunt captivante și literar, dar sunt și adevărate prilejuri de învățare. Cred că scrierile lui Irvin Yalom pot fi folosite cu succes în orice tip de terapie, de aceea aș încuraja și mai mult ideea pe care am subliniat-o mai sus, aceea de echipă de tratament. Mi se pare utilă și *Nota autorului*, din finalul cărții, în care mărturisește faptul că „în această carte am încercat să fiu atât povestitor, cât și dascăl. În cazurile în care aceste două roluri au intrat în conflict și a trebuit să aleg între introducerea unui comentariu pedagogic suculent și menținerea ritmului dramatic al povestirii, aproape întotdeauna am pus pe primul plan povestirea și am căutat să-mi îndeplinesc misiunea de predare printr-un discurs indirect”.

În concluzie, aș putea spune că Yalom merită, atât ca psihoterapeut cât și ca povestitor, dar și mai mult, cred cu tărie în necesitatea deschiderii orizonturilor gândirii noastre și către această latură, a unei psihoterapii în căutarea sensului, mai degrabă în „aici și acum”, în prezența celui alt.

[Irvin Yalom, *Mama și sensul vieții. Povești de psihoterapie*, trad. din engleză de Dana Ligia Ilin, Humanitas, București, 2018, ed. II, 285 p.]

Pr. Prof. dr. Daniel PUIA-DUMITRESCU

MIHAI VOIEVOD VITEAZUL (1593-1601) Eroul martir. Făptuitorul primei Uniri

(urmare din p. 7)

Viteazul, se află mormintele mai multor domnitori: Radu cel Mare, Vlad al II-lea, fiul lui Mircea cel Bătrân, Vlad cel Tânăr, Vladislav al II-lea, Pătrașcu cel Bun, tatăl voievodului Mihai, principele moldovean Mihail Movilă ș.a. Au slujit: P.F. Daniel, Patriarhul României, mitropolitii Teofan al Moldovei, Andrei al Clujului, Petru al Basarabiei, arhiepiscopii Nifon al Târgoviștei, Irineu al Alba Iuliei, Ioachim al Romanului și Bacăului, Casian al Dunării de Jos.

Resfințirea, după 517 ani de la ctitorire, a Bisericii Mănăstirii Dealu, locaș pe care Preafericirea Sa Daniel l-a apreciat ca fiind „un reper important al unității noastre naționale, locul sacru care păstrează ca într-un chivot cinstitul cap al domnitorului Mihai Viteazul, cel care a înfăptuit prima Unire a provinciilor românești: Țara Românească, Transilvania și Moldova în anul 1600”, a fost un eveniment înălțător. Evocându-l pe Mihai Voievod Viteazul, făptuitorul primei Uniri a Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, Preafericitul Daniel a apreciat faptul istoric din 1600, după 418 ani, ca fiind „un simbol pentru generațiile următoare care au luptat pentru libertatea, unitatea și demnitatea națională”.

Amintim ctitoriile atribuite Voievodului Mihai: Mănăstirea Mihai Vodă din București (1589), Mănăstirea Clocociov – Olt (1594), Mănăstirea Strehaia – Mehedinți, Mănăstirea Sfânta Treime din Alba Iulia (1597), Biserica din Ocna Sibiului, Biserica din Lușârdea – Someș, Biserica din Târgu Mureș, Biserica Mănăstirii din Râmeți – Alba.

Amintim daniile făcute către sfintele locașuri de Mihai Voievod Viteazul. În Țara Românească: Mitropolia Țării Românești (1595), Episcopia Buzăului (1594, 1598), Episcopia de Râmnic (1597, 1598, 1599), Mănăstirea Argeș (1597), Mănăstirea Banul – Buzău (1594, 1595, 1596), Mănăstirea Bistrița – Vâlcea, ctitorită de boierii Craiovești, Mănăstirea de la Cepturoaia – Călușul a fraților Buzzești, credincioșii boieri ai domnitorului (1595), Mănăstirea Clocociov – Olt, propria ctitorie (1593, 1594), Schitul Cornet – Râmnic (1597), Mănăstirea Coșuna – Bucovăț –, lângă Craiova (1583, ca ban al Craiovei, 1594, 1597, 1598), Mănăstirea Cozia (1598, 1599), ctitoria lui Mircea cel Bătrân; aici se află piatra funerară a Teofanei, mama lui Mihai Viteazul, Biserica Domnească de la Curtea Veche (1594), Schitul Dobrușca – Vâlcea (1596), Biserica Sfântu Gheorghe Nou – București (1599, 1600), Mănăstirea Glavacioc – Vlașca (1594), Mănăstirea Golgota, ctitoria lui Pătrașcu cel Bun, tatăl său (1594, 1597), Mănăstirea Menedic – Buzău, Mănăstirea Mihai Vodă, ctitoria sa (1594, 1599), Mănăstirea Olteni – Vâlcea (1596), Mănăstirea Ostrov (1599), Mănăstirea Plumbuita – Colintina, Boldorojești, ctitorită de Petru cel Tânăr, Mănăstirea Stănești (1594, 1597), Mănăstirea Tismana – Olt (1594, 1594, 1596, 1597), ctitorită de Sf. Nicodim, Mănăstirea Turbați (1596), Schitul Sfânta Troiță (1599), Mănăstirea Valea Mare – lângă Pitești (1598), Mănăstirea Vieroș, ridicată de frații Golești (1595, 1596), Biserica Catholică din Târgoviște.

Daniile făcute de marele domnitor în Moldova sunt: Mănăstirea Agapia (1600), Mănăstirea Bistrița, ctitoria lui Alexandru cel Bun (1600), Mănăstirea Neamț (1600), Mănăstirea Pângărați (1600), Mănăstirea Sfântul Sava din Iași (1600), ctitorită în 1583.

Pe lângă bisericile ctitorite în Transilvania pe care le-a înzestrat, Mihai Voievod Viteazul și fiul său, Nicolae Pătrașcu, au făcut importante daniile și Bisericii Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului (1600, 1602).

Locașuri din Țara Sfântă au primit daniile din partea Voievodului Mihai: Mănăstirea Simon Petra din Sfântul Munte (1599), Mănăstirea Cutlumuș în Sfântul Munte (1594, 1595), Mănăstirea de pe Muntele Sinai.

CONȘTIENT ȘI INCONȘTIENT ÎN INTELIGENȚA SOCIALĂ (I) – cunoașterea de sine, premisă a relațiilor autentice

„Doamne, dă-mi seninătatea să accept lucrurile pe care nu le pot schimba, curajul să le schimb pe cele pe care le pot schimba și înțelepciunea să le deosebesc între ele” (Friedrich Oetinger, 1702-1782).

Deși prima dată când auzim aceste cuvinte din titlu ne-am putea gândi la oglindirea multor situații de fapt din societatea românească actuală, semnificația este de găsit într-o cu totul altă direcție. Accentul e pus aici pe dimensiunea psihologică a lucrurilor, deși, la rigoare, nimeni nu cred că ar putea separa total apele între această dimensiune și comportamentul social mai mult sau mai puțin inteligent. În cele din urmă, omul nu poate fi în afară mai mult decât la nivelul la care a ajuns în propria sa lume lăuntrică. Sau, cum ar zice Biblia, nu poți culege struguri din spini și nici smochine din mărcini (cf. Matei 7, 16). Avem, așadar, ocupat întregul ecartament al înțelegerii, pornind de la cele „nevăzute” – inconștientul – spre cele „văzute” – conștientul.

Ce este conștientul și ce este inconștientul ne-am tot lămurit în special de la Freud și Jung încoace, dar pentru că nu toți avem timp să parcurgem dovezile științifice, de altfel, foarte numeroase și, unele dintre ele, chiar controversate, o să apelăm la un caz concret pe care, apoi, putem fiecare dintre noi să-l generalizăm după experiența noastră de viață.

Am fost uneori pus în situația de a asista la niște scene dramatice. Adică persoane în toată firea, aparent cu motiv, încep să plângă din toți răunchii sau să se lamenteze atât de tare încât și s-ar fi putut părea că motivele pentru care aceste persoane procedează așa sunt altele decât cele pe care le poți vedea și înțelege tu acum. Să concretizăm. Cum ar fi să ne imaginăm că atunci când un șef îi face observații pe un ton puțin mai ridicat angajatului său pentru un raport întocmit cu multe greșeli, acest angajat ar începe să plângă și să înceapă să dea explicații abia respirate printre sughituri. Și asta în condițiile în care nu e vorba de un capăt de țară și nici șeful nu ar fi proferat vreoa amenințare de tipul „nu ești bun de nimic!” sau „te dau afară!”. Ceva nu este în regulă. Reacția adultului în acest

caz e prea exagerată față de realitate. Parcă, citind aceste lucruri, ne aducem aminte mai degrabă de extemporalele pe care le dădeam în copilărie și încercam să ne justificăm înaintea părinților pentru nota primită. Aici nu generalizem. Ceea ce vreau să subliniez e că parcă prea mulți părinți dispun de competențe pe baza cărora sunt specializați în comportamentul de umilire a copilului și așa umilit probabil de nota obținută. Problema este că unii dintre acești copii ajung șefi, iar alții angajați. Aparent, lucrurile au trecut și s-au consumat de mult. Însă, în fapt, ele s-au depozitat undeva în inconștientul nostru ca niște tipare sau scenarii de viață și care apar la suprafață exact când te aștepti mai puțin dpdv conștient, dar în situații care se suprapun semnificativ din perspectiva experiențelor de viață ale persoanei. În acest înțeles, ditamai adultul ajunge să plângă ca un copil în fața șefului.

Acum, o altă întrebare: de ce să plângă și nu să reacționeze pe același ton cu al șefului? Și la această întrebare tot în copilărie găsim răspunsul. Nu-i așa că ori de câte ori, copiii fiind, am lovit sau am agresat în vreun fel pe cineva, am primit apoi pedeapsă pentru acest lucru? Asta ne-a intrat în circuitele neurale. Deja nu mai trebuie să ne gândim la toate detaliile, argumentele pro sau contra, dacă avem sau nu dreptate într-o situație sau alta și poate că nici nu mai are importanță lucrul acesta de vreme ce noi știm că cine seamănă vânt culege furtună și că agresivitatea aduce cu sine agresivitate. Poate că exact în acest punct ar trebui să ne gândim că într-o astfel de atmosferă de înțelegere s-a născut și adâncul de semnificație al aforismului după care „ajungi să mori cu dreptatea în mână”. Doar de dragul păcii, nu-i așa?

Până aici e foarte bine: nu suntem agresivi că nu e bine, moral, și nici social. Totuși, mai departe, ce facem? Pentru că avem niște scopuri de îndeplinit, niște nevoi de satisfăcut. Nu putem ca în toate situațiile pe care viața ni le scoate în cale să tratăm lucrurile cu smerenia de care cei care nu o cunosc profită și ne calcă apoi în picioare în interesul lor. Și de această dată, răspunsul se găsește tot în cartea copilăriei noastre. Începem să plângem, nu-i așa? Pentru că aproape

întotdeauna când ne-am dorit din tot sufletul o jucărie am ajuns să facem niște scene lacrimogene de toată frumusețea și, ceea ce este cel mai important, în cele din urmă am ajuns să obținem ceea ce ne-am dorit.

Concluzia adultului – concluzie inconștientă desigur – este atunci următoarea: de ce să-mi susțin punctul meu de vedere cu riscul de a se supăra alții pe mine, când pot foarte bine să mă plâng și să fac pe neajutoratul și astfel să-mi îndeplinesc obiectivele?

Procesul dezvoltării personale, despre care astăzi se vorbește tot mai mult, ar trebui să se focalizeze și pe astfel de „poduri” care să fie construite între conștientul și inconștientul persoanei. Altfel, „circulația” dezvoltării de sine este întreruptă. În atare situație, s-ar putea ca dinamica ascezei care cere efort, să lase cu generozitate locul pasivității admirative a viiturilor neîncetate dintre cele două maluri.

Deoarece, dacă inconștientul „cuprinde tendințele ascunse, conflictele emoționale generate de resorturile intime ale personalității”, conștiința este „o formă supremă de organizare psihică, prin care se realizează integrarea subiectiv-activă a tuturor fenomenelor vieții psihice și care facilitează raportarea continuă a individului la mediu” (Zlate, 2006, pp. 87, 90).

Acum cred că se poate accede la o înțelegere superioară a legăturii care există între comportamentul și viața noastră socială și universul nostru interior și adânc de care, însă, avem tot mai puțin timp, și pe care îl cosmetizăm sub forma politeții exagerat de bonome în cadrul relațiilor interpersonale, și sub forma diplomației în cadrul social mai larg. Și, totuși, nu ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură îl spurcă pentru că pornește din inimă (cf. Matei 15, 17-18). Despre inimă ca inconștient vorbim altă dată.

Bibliografie:

1. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ.
2. Mielu ZLATE (2006). *Fundamentele psihologiei*, Editura Universitară, București.

Pr. Dr. Ciprian Valentin BÎLBĂ

Paradisul etnic românesc sau reflecții despre o (posibilă) axiologie ortodoxă

În opinia noastră, declararea de către de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anului 2019 ca fiind „anul omagial al satului românesc” reprezintă un act firesc, întrucât această alegere se află într-o relație congenială cu tema omagială din anul acesta, fiind declarat „anul omagial al unității de credință și de neam și anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918”. Ambele selecții reprezintă un bun prilej de a reflecta (critic) asupra problemelor ridicate de „românism”, de relația dintre identitatea națională românească și tradiția creștină ortodoxă, și nu doar din perspectivă istorico-politică, ci și cultural-teologică.

Figura cea mai reprezentativă din teologia ortodoxă contemporană ce s-a aplecat asiduu asupra acestor teme este indiscutabil cea a pr. Prof. Dr. Ilie Moldovan (1928-2012). Orice reflecție asupra gândirii sale este sinonimă cu punerea în valoare a elementelor ce țin de tradiția istorică, liturgică, dogmatică și misionară a Ortodoxiei românești, în conexiunile ei intradisciplinare.

Originalitatea teologului român survine, într-o mare măsură, din perspectiva pnevmatologică asupra moralei ortodoxe. Astfel, încă de la redactarea tezei sale de doctorat, Părintele Ilie Moldovan și-a propus ca sarcină programatică o teologie nu atât despre Duhul Sfânt, cât în Duhul. Dovada: temeinica bază biblică și patristică, coroborată cu accentuarea relevanței lucrării harice a Celui de-a Treia Persoane dumnezeiești în lumea contemporană, care constituie fondul acestei lucrări. Dezvoltând tematica pnevmatologică – puțin tratată la acea vreme –, tânărul teolog se făcea un „deschizător de drumuri”, așa după cum sublinia îndrumătorul tezei, Pr. Prof. Dr. Nicolae Chițescu. Expunerea Persoanei Sf. Duh în cadrul

Sfintei Treimi, precum și în manifestările Sale iconomice, *ad extra*, ducea la surprinderea următoarelor aspecte: respectul datorat Duhului Sfânt ca „Duh al libertății” și Persoană deplină în sânul Treimii dumnezeiești; dincolo de orice „purcedere” și de la Fiul (*Filioque*), evidențierea conlucrării depline dintre Tatăl, Fiul și Duhul, în lucrarea iconomică de mântuire și sfințire a tuturor oamenilor; întemeierea Bisericii prin pogorârea Duhului Sfânt la Cincizecime înseamnă asigurarea mediului harico-instituțional (trupul mistic al lui Hristos) în care credincioșii devin fii ai Tatălui ceresc tocmai prin lucrarea harului Duhului Sfânt; Duhul Sfânt este Cel Care dă actualitate operei creației și o duce spre scopul ei final, revelând așadar prezența divinității Treimii veșnice în ordinea temporală a lumii; prelungire a lucrării mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, Biserica are un caracter deopotrivă hristologic și pnevmatologic, static și dinamic, care o ferește să se transforme într-o simplă asociație comunitară pur umană; în fine, probabil că cel mai important aspect este acela de a afirma ca principiu unitar al tuturor comunităților creștine Însuși Duhul Sfânt – dincolo de un activism practic, exterior, sau o cale a compromisului dogmatic, ecumenismul ar trebui să recunoască indivizibilitatea Bisericii *Una Sancta* și necesitatea revenirii tuturor creștinilor divizați la deplinătatea harului din Biserica una, sfântă, sobornicească și apostolică.

Preocupările legate de aprofundarea teologică a Persoanei Duhului Sfânt și a relațiilor inter-treimice l-au condus în mod necesar pe Părintele Moldovan la conștientizarea importanței iubirii ca esență a vieții veșnice dumnezeiești și model al comuniunii persoanelor umane.

Scopul nostru este de a oferi o prezentare a gândirii acestui teolog român original, aplecându-ne asupra ipostazelor pe care acesta le-a întrupat: ca teolog al iubirii sponsale, al natalității, al etnicității euharistice și ca profet denunțator al patologiei morale cu care se confruntă azi persoana umană și etnicul (vezi studiul lui Picu Ocoleanu în C. Toroczka (2008). La sfârșitul acestei prezentări, vom încerca să oferim o evaluare a potențialului deloc de neglijat al gândirii teologice a părintelui Moldovan pentru teologia morală și etica socială ortodoxă.

Bibliografie: Mircea Păcurariu (1987), *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, p. 371-373; Idem, *Dicționarul teologilor români* (1996), Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 281-283; Ciprian Iulian Toroczka (2008), (ed.), *Teologie ortodoxă în destin românesc. Omagiu Părintelui Profesor Ilie Moldovan la 80 de ani*, Ed. Andreiană, Sibiu; *Ne pierde Neamul! Mărturie întru aducerea-aminte a Părintelui Ilie Moldovan* (2016), conferințele din cadrul Taberei Naționale Studentești „Părintele Teofil Părăian”, ediția a 40-a, 2015, Editura Andreiana, Sibiu; Adrian Gh. Paul (2008), (ed.), *Omagiu Părintelui profesor octogenar Ilie Moldovan*, Ed. Universității de Nord, Baia Mare; Cristinel Ioja (2008), *Dogmatică și dogmatisti: prolegomenă privind aprofundarea teologiei dogmatice ortodoxe în România în a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului XXI*, Ed. Marineasa, Timișoara, p. 277-288; Ilie Moldovan (1973), „Învățătura despre Duhul Sfânt în Ortodoxie și preocupările ecumeniste contemporane”, în *MA XVIII*, nr. 7-8, p. 662-859.

Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI

EXPOZIȚIA ITINERANTĂ ȘI CONFERINȚELE „CRUCEA – DE LA COMUNITATE LA COMUNIUNE” 100 DE CRUCI LA 100 DE ANI. CRUCEA – ANTROPOLOGIA SPERANȚEI

Am parcurs expoziția aceasta cu o mare bucurie, pentru că obiectele, vechi și noi, și lucrările artiștilor consacrați au avut darul să inspire *Rugăciunea privirii, a pătrunderii înțelesurilor și a Comuniunii cu cele de Sus!* Iată o cale de a cinsti 100 de ani de Românie Mare, rotundă ca o Grădină a Maicii Domnului, rotunjindu-ne spiritele întru bucuria viețuirii ca neam liber! Și o mențione, de care nu trebuie să ne sfim: chiar dacă în lume România nu mai este, vremelnice, rotundă, în sufletele noastre ea rămâne la fel de mare ca în vremea Sfintei Încoronări de la Alba Iulia.

Libertatea este darul acestui eveniment artistic – pentru că ne dezvăluie prezentul continuu al evenimentului spiritual, libertatea de a asuma Crucea ca o formă interioară, durabilă, pentru viața românească.

În acest context aniversar, nu putem lăsa la o parte starea de astăzi a țării și a etniei, realități creștine aflate sub vremi tot mai potrivnice... Acad. Profesor Ioan Aurel Pop ne avertizează, în aceste momente istorice, că românii trebuie să fie „în Europa, alături de francezi, germani, polonezi...” Dar, românii au probleme de integrare în Europa „nu fiindcă nu ar fi destul de europeni, ci pentru că nu mai știu să fie români!” De aceea, asemenea expoziții sunt binevenite, arătând celor tineri și arătând și străinilor modelul nostru de civilizație – model statormic CRESTIN!

În Sibiu, expoziția a prilejuit și o extraordinară seară de dialog creștin, în jurul unor scurte cuvântări pe tema Crucii, susținute din partea organizatorilor de doamna Dana Prioteasa de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj, iar din partea gazdelor de Părintele prof. dr. Constantin

Necula, doamna etnolog dr. Mirela Crețu, cercetătoare la Muzeul Național ASTRA și Părintele George Piț, moderator. Prezentările s-au structurat mai mult în formă de dialog cu sala, plină de tineri studiosi, și au avut ca temă generică „Crucea – axa satului românesc de odinioară”.

Tema fertilă s-a așezat în contextul general al expoziției și a luminat orizonturi complementare, lămurind realitatea că așezările românești tradiționale se instalau organic în peisajul cultural strămoșesc, dar statormicia și durabilitatea structurii lor erau asigurate de *axa spirituală creștină, de comuniunea între oameni și comuniunea cu cele sfinte!* O cunoscută paradigmă prin care putem adevăra cum „cele nevăzute... cele din inimă” ridică așezarea de piatră și lemn, întru care locuiește Comunitatea!

La Casa Artelor din centrul Sibiului am verificat și cu acest prilej că sălile de sus ale acestei clădiri medievale există tocmai pentru asemenea evenimente – de la reușita scenografică a structurării pieselor în „*instalații de obiecte și sugestii spirituale*” și până la succesul de public neașteptat, mai ales în seara porților deschise, la două zile de la Înălțare.

Se poate spune chiar că, de această dată, am avut demonstrația faptului că se poate organiza o expoziție *numai cu CAPODOPERE!* Cu atât mai mult cu cât a fost o *comuniune mirabilă* între creațiile tradiționale anonime (piese de etnografie, fotografii de la cumpăna secolelor XIX și XX – colecția sibianului Fischer) și operele artiștilor contemporani din grupul Prolog, dintre cei apropiați lor, până la creațiile soților Vasile Gorduz – Silvia Radu.

Iată că se poate realiza ambientul prin care chiar un public grăbit-decreștinat poate integra realitatea Crucii în existența neamului, faptul că *Semnul creștin ESTE așezarea noastră într-un Loc! Și locul este prezența Domnului!*

Se simțea, în spațiul multi-dimensional al expoziției, că realitatea depășește materia, că brațele Crucii ne situează la *intersecția lumilor, unde ne putem ruga*, adică unde putem intra în comuniune cu straturile lumii nevăzute. Această comuniune este miza efortului artistic, care ne aduce Duhul aproape – prin inspirația dată artistului de la rădăcinile Vieții.

Mai era și binecuvântarea prezenței familiei *creștine* (de-aceia și rămasă familie, deși soțul s-a mutat la Domnul) a artiștilor Silvia Radu și Vasile Gorduz – prin care se putea simți murmurul basoreliefulor cu chipuri îngerești, care atestă comunicarea peste fire a Silviei cu arheii cetelor de sus; iar ansamblul sculpturilor gorduziene, aducând semnele nemuritoare ale lumilor spirituale, care ne modelează gândurile, viața, se roteau în centrul de foc al expoziției! Smerite în materialitatea lor, cu atât mai pregnante în spirit și mesaj!

Și peste toate, plutea duhul brâncușian desprins din misterul stâlpilor funerari, ca niște desfășurări de semne-sunete, adunate din atelierul parizian – spre a le revărsa în panteonul geniului românesc. Geniul care a așezat pecetea Crucii pe trupul acestei țări – printr-o Poartă și o Coloană!

Arh. Dorin I. BOILĂ

Optatus de Mileve a rămas pentru patristica răsăriteană aproape necunoscut, iar lipsa de preocupare pentru persoana și opera sa este reflectată de nementionarea sa în sintezele patrologilor ortodocși (m-aș mărgini la a-i aminti aici doar pe Ioan G. Coman și Stylianos Papadopoulos). Nici Apusul nu a reținut prea multe detalii, ceea ce îl motiva pe Vassall-Phillips să afirme: „Sfântul Optatus, episcopul de Mileve în Africa, este poate cel mai puțin cunoscut dintre toți Părinții Bisericii”. Acest lucru nu înseamnă că Optatus de Mileve ar fi mai puțin important decât alți părinți contemporani, cum ar fi capadocienii, și contribuția lor în combaterea semiarianismului și a pnevmatomahiei, dar memoria sa nu a fost cultivată la fel de intens ca a acelora și, astfel, și datele biografice sunt foarte sărăcăcioase.

Concret, cunoaștem doar că a păstorit ca episcop comunitatea din Mileve, în Numidia, la circa 16 km depărtare de coasta de nord a Africii (actualul El Milia, Algeria). Ieronim îl numește „Africanul” [De viris illustribus, 110], ceea ce înseamnă că era african prin naștere, iar potrivit Fericitului Augustin s-ar fi convertit la creștinism. Alături de alți ierarhi africani mai cunoscuți, precum Sfântul Ciprian al Cartaginei, Sfântul Atanasie al Alexandriei sau

Donatismul și ispita puritanismului (VIII) Un teolog quasi-necunoscut

Fericitul Augustin de Hippo Regius, Sfântul Optatus a fost un episcop și un teolog de o importanță covârșitoare pentru creștinism. Puternic influențat de gândirea Sfântului Ciprian, a dezvoltat o ecleziologie matură accentuând autoritatea unică bisericească și rolul succesiunii episcopale din Roma, învățături care și-au pus profund amprenta asupra teologiei Fericitului Augustin. Opera sa majoră (și singura care s-a păstrat) este tratatul împotriva donatiștilor, redactat în două ediții, prima în intervalul 372-375, și a doua la finele anului 384, în care a făcut mici rectificări pentru a include evenimentele petrecute de la publicarea primei ediții (cum ar fi menționarea papei Siriciu, a cărui păstorire începe din decembrie 384). În general, se consideră că ar fi murit la scurt timp după această fază de redactare a tratatului, în anul 385.

Deși figurează în Martirologiul roman cu prăznuirea la 4 iunie, Optatus nu s-a bucurat niciodată de un cult deosebit, fiind, practic, necunoscut în celelalte martirologii sau calendare mai vechi. Și cu toate acestea el trăiește prin lucrarea sa – un monument al acriviei lui pentru dreapta-credință –, dovedindu-se un bun păstor, nepărtinitor, care a disprețuit schisma și a iubit pacea și unitatea Bisericii, necesară pentru a aduce pacea în sufletele celor ce o caută.

Această autoritate este confirmată de Sfântul Fulgentius care alătură numele lui Optatus celor ale lui Augustin și Ambrozie, zicând: „Sive quod Sanctus Ambrosius, sive quod Sanctus Augustinus, sive quod Sanctus Optatus senserunt a nobis quoque salva veritate fidei sentiatur” [Ad Monimum, II, 13]. Fericitul Augustin îl pune și el alături pe Sfântul Optatus de Ambrozie când afirmă: „doctrinam quam commendavit Milevitanus Optatus vel Mediolanensis Ambrosius” [De Unitate Ecclesiae, XIX, 50].

Tratatul Sfântului Optatus a fost transmis prin intermediul a șase manuscrise, ediția princeps fiind publicată de F. Behem sub îndrumarea lui Joannes

Cochlæus (Mainz, 1549) după manuscrisul aparținând Spitalului „Sfântul Nicolae”, de lângă Trives. François Baudouin (Balduinus) se folosește de mai multe surse manuscrise pentru publicarea unei noi ediții (Paris, 1563 și 1569). O altă ediție este alcătuită de Louis-Ellies Dupin (Paris, 1700, Amsterdam, 1701, Antwerp, 1702), la care atașează și o scurtă istorie a donatismului, dar și o incursiune în geografia Africii de Nord; această versiune de text fiind reprodusă de Andrea Gallandi (Veneția, 1769), dar și de Jacques Paul Migne (Patrologia Latina, XI, 1845). Cea mai bună ediție critică este cea realizată de Karl Ziwza (CSEL, XXVI, Vienna, 1893), care realizează și o descriere amănunțită a manuscriselor (*stemma*).

Titlul original al lucrării s-a pierdut, fiind propuse mai multe variante ca *De Schismate Donatistarum Adversus Parmenianum* sau *Contra Parmenianum Donatistam*. Totuși, lucrarea sa a fost extrem de bine documentată și nu a fost contestată de niciuna dintre tabere, din contră precizia informațiilor sale a fost apreciată atât de donatiști, cât mai ales de catolici. Optatus a atașat la tratatul său ca appendix un important dosar documentar, care ar fi fost alcătuit în prima jumătate a secolului al IV-lea în apărarea episcopilor Cecilian și Felix, o sursă neprețuită de cunoaștere a unor acte imperiale inedite. „În ceea ce privește stilul său, este nobil, viguros și ferm, dar nu chiar strălucit și rafinat” [L.E. Dupin, *Nouvelle bibliotheque des auteurs ecclesiastiques*, Paris, 1686].

Scopul și cuprinsul tratatului

Întrucât donatiștii refuzau orice dialog sau dispută publică cu catolicii, Sfântul Optatus s-a decis să dea o replică în scris lucrării alcătuite de Parmenian, episcopul donatist al

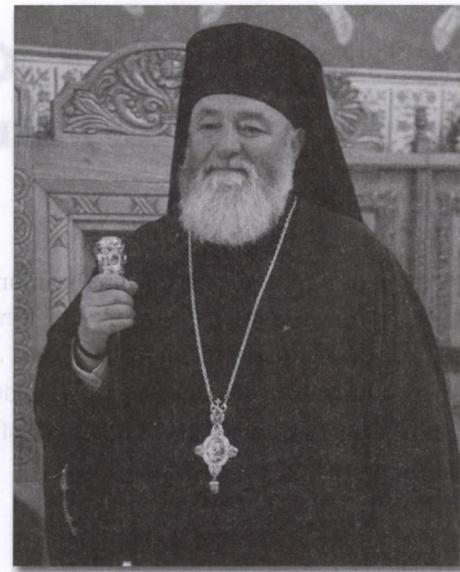
(continuare în p. 11)

Asist. Dr. Dragoș BOICU

• AGENDA PASTORALĂ •

P.S. ILARION FĂGĂRĂȘANUL

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

Luni, 1 octombrie. La sărbătoarea *Acoperământul Maicii Domnului*, obștea Schitului din comuna Șura Mare, județul Sibiu, s-a bucurat de prezența Preasfințitului Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului. Părintele Episcop a oficiat Sfânta Liturghie avându-i alături pe părintele protosinghel Calinic Teslevici, starețul acestui schit, părintele arhimandrit Hristofor Bucur, starețul mănăstirii din Poiana Brașov, părintele protopop de Sibiu Ioan Coșa, părintele eclesiarh al Catedralei din Sibiu, protosinghel Emilian Man, precum și alți slujitori ai sfintelor altare invitați. Răspunsurile liturgice au fost date de către părinți diaconi ai Catedralei Sibiene.

Duminică, 7 octombrie. În Duminica a 20-a după Rusalii, Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a oficiat Sfânta Liturghie la Biserica „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” din Sibiu avându-i împreună slujitori pe părinții parohi Cătălin Nicolae Mirișan și Liviu Anghel.

Luni, 8 octombrie – miercuri, 10 octombrie. Pe parcursul acestor zile, Preasfințitul Ilarion Făgărășanul s-a aflat la Mănăstirea Bunești, unde a participat la toate slujbele săvârșite aici și a sprijinit obștea condusă de maica stareță monahia Hrisostoma Crușoveanu în vederea efectuării câtorva lucrări exterioare la biserică.

Joi, 11 octombrie. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a oficiat Sfânta Liturghie la Biserica „Înălțarea Domnului” și „Sfântul Pantelimon” din curtea Spitalului Militar – Sibiu.

Vineri, 12 octombrie. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul a oficiat Sfânta Liturghie, urmată de un Tedeum cu ocazia aniversării vârstei de 71 de ani de către Înaltpreasfințitul Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului.

Sâmbătă, 13 octombrie. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a participat la manifestările prilejuite de prăznuirea Sf. Cuvioase Parascheva de la Iași. Biserica cu hramurile „Sfântul Mucenic Iulian din Tars” și „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Campusul studentesc „Tudor Vladimirescu” – Iași a fost sfințită de un sobor impresionant de slujitori, format din 8 ierarhi din țară și din străinătate – printre care și Preasfinția Sa.

Duminică, 14 octombrie. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a făcut parte din soborul de Ierarhi care au slujit Sfânta Liturghie prilejuită de hramul Sfintei Cuvioase Parascheva al Catedralei Mitropolitane de la Iași, în frunte cu Înaltpreasfințitul Părinte Gheorghios de Kitros, Mitropolit de Katerini și Platamonas (Grecia).

Miercuri, 17 octombrie. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul a oficiat miercuri, 17 octombrie, Sfânta Liturghie la Biserica „Înălțarea Domnului” și „Sfântul Pantelimon” din curtea Spitalului Militar din Sibiu.

Vineri, 19 octombrie. Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului părinte Mitropolit Laurențiu, vineri 19 octombrie, Preasfințitul Ilarion Făgărășanul a sfințit și inaugurat în Făgăraș, noul centru de zi pentru persoanele cu dizabilități realizat de Societatea de Binefacere Diakonia.

Duminică, 21 octombrie. În Duminica a 23-a după Rusalii Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a oficiat Sfânta Liturghie la biserica „Sfânta Cuvioasă Paraschiva” de la CFR-Triaj.

Joi, 25 octombrie. Preasfinția Sa Ilarion Făgărășanul a participat la ședința de lucru a Sfântului Sinod, prezidată de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României.

Vineri, 26 octombrie. Aflat în București la lucrările Sfântului Sinod, Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, a slujit Sfânta Liturghie alături de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului și Înaltpreasfințitul Părinte Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, în ziua hramului istoric al Mănăstirii Căldărușani, de sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie.

Sâmbătă, 27 octombrie. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a săvârșit Sfânta Liturghie la Altarul de vară de lângă Catedrala Patriarhală, înconjurat de un sobor de ierarhi, din care a făcut parte și Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

Duminică, 28 octombrie. În Duminica a 24-a după Rusalii, Preasfințitul Ilarion a oficiat Sfânta Liturghie la Mănăstirea „Sfântul Constantin Brâncoveanu” din comuna Sâmbăta de Sus.

Ierod. Ciprian PĂSĂRICĂ

Donatismul și ispita puritanismului (VIII)

(urmăre din p. 10)

Cartaginei, și își începe tratatul cu un istoric al declanșării schismei donatiste îndată după moartea episcopului Mensurius al Cartaginei. Rememorând izbucnirea și evoluția schismei, Optatus respinge obiecțiile lui Parmenian atât în plan istoric, cât mai ales sub aspect doctrinar.

Întâi de toate îi numește pe donatiști schismatici, iar nu eretici (I:11-12) și continuă să-i considere pe mai departe frați, chiar dacă ei refuză să-i răspundă cu aceeași dragoste (IV:2): Mai mult arată că de această schismă singurii responsabili sunt donatiștii și pentru a-i convinge de această realitate își propune să înlăture orice dubiu și să ofere răspunsul la întrebarea „Care și unde este Biserica cea Una? (*quae, vel ubi, sit Una Ecclesia?*)” (I:7). Evident, aceasta trebuie să fie Biserica lui Hristos, ușor de recunoscut după roadele ei, care, prin unicitatea ei, este singură universală sau catolică (I:5, II:1); ea singură este apostolică pentru că pretutindeni fiii ei se găsesc în comuniune cu *Cathedra Petri* (II:9), scaunul episcopal al apostolului căruia i-au fost încredințate cheile Împărăției Cerurilor (I:10-12), și orice opoziție față de succesorul Apostolului Petru reprezintă un sacrilegiu (II:5). Dar întrucât Parmenian nu reușește să recunoască criteriile autenticei Biserici a lui Hristos, Optatus își deapănă mai departe firul expunerii.

Sfântul Optatus subliniază că Hristos l-a desemnat pe Petru drept căpetenia Apostolilor și consemnează lista episcopilor care i-au succedat pe scaunul episcopal al Romei, privind-o ca izvor al autorității prin care unitatea trebuia să fie menținută în Biserică, și în consecință, schisma este definită în raport cu episcopul Romei, fie prin ruperea comuniunii cu el, fie prin perpetuarea acestei rupturi. Ceea ce încearcă să dovedească Optatus nu este faptul că episcopul Romei are autoritatea universală, ci doar că este urmaș în succesiune directă al Apostolilor și că oponentul său donatist

(antipapa) era un arhieru nelegitim. Astfel arată că toate Bisericile Apostolice ale Răsăritului sunt în comuniune cu episcopul „apostolic” al Romei și că, prin urmare, donatiștii nu se găsesc nici în unitatea catolică, nici în cea universală.

După ce prezintă aceste aspecte în primele două cărți, unde stăruie și asupra comportamentului abuziv și violent față de clerul catolic, dar și asupra profanării Euharistiei și a Sfântului și Marelui Mir, Sfintele Taine ale catolicilor fiind aruncate de donatiști câinilor, Optatus oferă, în cea de-a treia carte, patru motive pentru care unitatea nu se poate realiza fără o intervenție dură. Întâi, ar fi vorba de faptul că schismaticii au construit biserici care nu erau dorite de comunitate, apoi pentru că Donatus Magnus a apelat la împăratul Constans pentru a realiza unitatea. Un alt motiv îl reprezintă violențele coordonate de Donatus de Bagai pentru a împiedica unirea și, nu în ultimul rând, pentru opunerea cu îndârjire planului divin.

Cartea a patra conține o serie de răspunsuri la câteva obiecții ridicate de Parmenian, iar cea de-a cincea clarifică faptul că Dumnezeu este săvârșitorul tainelor, Mântuitorul operând curățirea de păcate primită prin botez, iar cei rebotezați nu pot fi primiți în Împărăția Cerurilor deoarece și-au pierdut haina de nuntă (V:10).

A șasea carte dezvăluie alte abuzuri ale episcopilor donatiști, precum distrugerea altarelor, sfărâmarea și vânzarea sfintelor vase, precum și scoaterea fecioarelor din cinul monahal, în vreme ce, în ultima carte, Optatus arată că de dragul unității schismaticii pot fi reprimiți în comuniunea Bisericii Catolice.

Nu putem să trecem mai departe fără să insistăm asupra unei contribuții teologice pe care am amintit-o deja în treacăt, în episoadele trecute.

Întrucât donatiștii nu acceptau capacitatea clericilor traditores de a săvârși Sfintele Taine, începând cu Botezul,

Optatus se vede nevoit să le explice că sacramentele se împărtășesc fiecărui credincios, fiind valide nu prin vrednicia morală a oficiantului, ci prin însăși lucrarea Sfintei Treimi și credința celui ce le primește. Autorul african denunță lipsa de logică, dar și impietatea concepției donatiste, adresându-i-se lui Parmenian: „Tu consideri că Treimea nu ajută la nimic dacă nu ești de față” (V:2). Aceasta era consecința ultimă a teologiei donatiste care afirma că invocarea Sfintei Treimi este zadarnică la Botez dacă slujitorul Tainei nu era pur (mundus), și acțiunea Sfintei Treimi era neputincioasă în cazul sacramentelor săvârșite clericilor catolici impuri (immundi). Acesta este miezul învățaturii *ex opere operato* [*Christi*] (prin lucrarea săvârșită de Mântuitorul Hristos) pe care Optatus o opune doctrinei donatiste *ex opere operantis* (prin lucrarea săvârșitorului).

Apărând validitatea botezului catolic, Optatus merge mai departe și subliniază absurditatea repetării Botezului care trebuie să fie unic pentru fiecare creștin, un aspect foarte important în argumentația de mai târziu a lui Augustin.

Aceeași logică este folosită pentru a demonstra și validitatea celorlalte sacramente creștine săvârșite de clerul cecilian sau catolic și, prin urmare, sacrilegiul de care s-au făcut vinovați donatiștii, sfărâmând altarele, distrugând sfintele vase, aruncând Sfânta Euharistie câinilor sau vârsând pe jos Sfântul și Marele Mir. Denunțarea acestor nelegiuiri care completează tabloul de violențe fizice la care a fost supus clerul catolic ar trebui să fie suficientă pentru descalificarea morală a donatiștilor, care nu mai au niciun drept să se pretindă curați.

Dar, din păcate, logica Sfântului Optatus nu a reușit să fie receptată de schismaticii care s-au izolat și mai mult, împietrindu-și inimile și astupându-și urechile ca niște aspidе surde, așa cum vom vedea în materialul următor.

• TELEGRAFUL EVENIMENT •

Catedrala Națională a fost sfințită de Patriarhul Ecumenic și Patriarhul României

(urmare din p. 1)

Potrivit rânduielii, au avut loc mai multe momente liturgice în exteriorul Catedralei, lăcașul de cult fiind uns cu Sfântul și Marele Mir și stropit cu Agheasmă.

Apoi, soborul slujitor condus de Patriarhul Ecumenic a intrat în Sfântul Altar unde a continuat rânduiala sfințirii Catedralei aflată în Dealul Arsenalului.

Actul de sfințire

La finalul slujbei, Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, a dat citire actului de sfințire semnat de Patriarhul Ecumenic Bartolomeu, Patriarhul Daniel și toți ierarhii prezenți.

În document a fost prezentată sintetic istoria Catedralei Mântuirii Neamului, pornind de la perioada de după Războiul de Independență până în prezent.

Au fost enumerate principalele etape parcurse în acest răstimp de peste o sută de ani și a fost evidențiat momentul punerii pietrei de temelie în anul 2007.

„Împlinind dorința înaintașilor săi, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, după întronizarea sa ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române (30 septembrie 2007), a reluat cu prioritate proiectul Catedralei Mântuirii Neamului și a săvârșit slujba de punere a pietrei de temelie pe amplasamentul din Dealul Arsenalului, la 29 noiembrie 2007, în ajunul sărbătorii Sfântului Apostol Andrei, cel întâi chemat, Ocrotitorul României”, se menționează în actul sfințirii.

Cuvântul Patriarhului Daniel

După citirea actului, Părintele Patriarh Daniel a mulțumit celor care au ajutat la construirea Catedralei Naționale, dar și celor care vor sprijini, în continuare, acest proiect național.

„Sperăm ca peste trei ani să revenim la sfințirea picturii în această Catedrală”, a spus Preafericirea Sa, evidențiind dorința de a finaliza lăcașul de cult din Dealul Arsenalului într-un timp relativ scurt.

Totodată, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel și-a exprimat recunoștința față de cei care au răspuns invitației de a participa la slujbele oficiate cu prilejul sfințirii, în pofida vremii răcoroase, și a anunțat că toți credincioșii vor avea posibilitatea să intre și să se închine în Sfântul Altar până joi, inclusiv.

„Suntem onorați de prezența Sanctității Sale Bartolomeu Patriarhul Ecumenic și de prezența dumneavoastră, a credincioșilor. Să ne dăruiește Dumnezeu sănătate și mântuire, pace și bucurie întru mulți și binecuvântați ani”, a spus Preafericirea Sa.

Slujba de sfințire a fost urmată de prima Sfântă Liturghie oficiată în Catedrala Națională, slujbă prezidată de Patriarhul Ecumenic.

Sursa: basilica.ro

REDACTOR-ŞEF:

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Senior-editori: Pr. Academician Mircea Păcurariu; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan. **Secretar de redacție:** Pr. Lect. Dr. Emanuel Tăvală. **Membri:** Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Conf. Dr. Lucian Grozea, Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Dr. Vasile Gafton. **Responsabil ediție online:** Ștefan-Claudiu Raicu.

ISSN 1223-8392

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se primesc pe adresa: Redacția „Telegraful Român”, 550179 – Sibiu, str. Mitropoliei, nr. 35; e-mail: telegrafulroman@yahoo.com. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL pentru anul 2018 este de 48 lei; cod IBAN RO34 RNCB 0227 0360 5879 0001. BCR Sibiu, str. Emil Cioran, nr. 1. Cod fiscal 44 79 403.

Tiparul executat la *Tipografia Șaguniana* – Sibiu